

Bibliografia

ŚW. AMBROŻY W POLSKICH STUDIACH

(Materiały bibliograficzne)

Zainteresowanie postacią i nauką św. Ambrożego, mimo że jest on jednym z czterech wielkich Doktorów Kościoła Zachodniego, było w kulturze polskiej raczej średnie, ze znacznym jego wzrostem w ostatnim ćwierćwieczu. Jego imię w polskich źródłach pojawia się wprawdzie już w XVI i XVII wieku, ale związane jest głównie z literaturą dewocyjną, zwłaszcza z przypisywanym mu wydawanym wówczas wielokrotnie, hymnem *Te Deum*¹. Pierwsze jego polskie życiorysy, również o charakterze czysto hagiograficznym, ukazują się na przełomie XVI i XVII wieku autorstwa ks. Piotra Skargi² i Krzysztofa Warszewickiego³; późniejsze zaś, napisane jednak dopiero w połowie XIX wieku przez bpa przemyskiego Michała Korczyńskiego⁴ i dominikanina Sadoka Barącz⁵,

¹ Por. *Pieśń Augustyna i Ambrożego biskupów świętych: Te Deum laudamus po polsku, na tę notę, co w kościele śpiewają*, Kraków ok. 1549, 1556; wydrukowana także na końcu *Psalterza Dawida*, tłum. Jakuba Lubelczyka, zob. E XII 294 i E XXIV 253; *Pieśń dwu doktorów ss. Ambrożego i Augustyna*, w: *Pieśni kościelne Starego i Nowego Testamentu*, wyd. Stanisław Grochowski, Kraków 1607; także w zbiorze: Grochowski Stanisław, *Wiersze i insze pisma co przebrańsze częścią z łacińskich przełożone, częścią od niego samego napisane*. Pierwsza książka. List 6 pt. *Hymna abo pieśń od Ambrożego i Augustyna złożona „Te Deum laudamus”*, Kraków 1608, zob. E XVII 370-371; zob. J. Czerniatowicz – Cz. Mazur, *Recepcja antyku chrześcijańskiego w Polsce*, t. I cz. 1, Lublin 1978, s. 1-2.

² Por. *Żywot św. Ambrożego, biskupa mediolańskiego doktora kościelnego, pisany przez Paulina kapłana, jego rówieśnika i towarzysza, na prośbę św. Augustyna*. Przydało się z Baroniusza to, co z ksiąg samego Ambrożego i z innych zebrał, w: *Żywoty Świętych Pańskich*, Kraków 1579; albo *Żywoty Świętych*, IV, Kraków 1936, 392-407.

³ Por. *De vita et miraculis sancti Ambrosii encomium*, Mediolani 1601, zob. E XXXII 233.

⁴ Por. *O żywocie, czynach i pismach św. Ambrożego mediolańskiego arcybiskupa*, „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy” 3(1835) z. 1, 40-70.

⁵ Por. *Żywot i przegląd dzieł świętego Ambrożego, biskupa Mediolanu i doktora Kościoła katolickiego*, „Towarzysz Duchowieństwa Katolickiego” (Tarnopol) 1(1864) 9-183; choć praca ta jest czysto opisowa i rejestracyjna oraz brak jej jakiegokolwiek syntezy i charakterystyki, to jej autor wyrażał się krytycznie o *Żywocie Korczyńskiego*: „Cała rozprawa o żywocie, czynach i pismach św. Ambrożego w największym pośpiechu była pisana, przeto pozbawiona jest tej powagi, która jedyną jest rekojmią prac naukowych” (s. 12).

starają się przypominać jego literacko-teologiczną twórczość, a ks. Ignacego Hołowińskiego scharakteryzować jego działalność homiletyczną, ilustrowaną nawet drobnymi, tłumaczonymi na język polski fragmentami jego pism⁶. Do końca XIX wieku nie ma jeszcze żadnego polskiego przekładu któregoś z jego dzieł. Jeszcze na początku XX wieku (1904) autor biogramu „Ambrożego św.” w *Podręcznej Encyklopedii Kościelnej* stwierdza z ubolewaniem: „Dzieł św. Ambrożego na język polski dotąd nikt nie tłumaczył”⁷.

Pierwsze dłuższe ambrożyjskie fragmenty zostały przełożone z komentarza *Expositio Evangelii secundum Lucam* i z traktatu *De virginitate* oraz opublikowane w formie homilii dopiero w 1913 roku we wrocławskiej „Homiletyce”⁸. W tym też czasie pojawia się w Poznaniu pierwsza polska naukowa rozprawa ambrożyjska ks. Józefa Mausbacha: *Święty Ambroży z Mediolanu o powołaniu i godności kobiety*⁹, a na Uniwersytecie Wrocławskim pierwsze ambrożyjskie dysertacje ks. Franciszka Różyńskiego¹⁰ i Stanisława Lisieckiego¹¹. Dopiero jednak w 1939 roku w poznańskiej serii „Pisma Ojców Kościoła” pojawia się przekład całych wybranych mów i listów (POK 21), a także życiorys¹² św. Ambrożego w opracowaniu ks. Jana Czuja. Na przekład jednak całego większego ambrożyjskiego traktatu trzeba było czekać aż do roku 1967, kiedy to w Wydawnictwie PAX ukazało się polskie tłumaczenie *De officiis ministrorum* z przedmową J. Sajdaka i J. Wikariaka. Wtedy też pojawiają się kolejne artykuły i dysertacje (zwłaszcza na KUL-u), poświęcone Biskupowi Mediolanu, które rozpoczynają rosnące, trwające do dziś, zainteresowanie jego pismami i nauką. Owoce tego polskiego zainteresowania ukazuje prezentowana niżej bibliografia, którą dla przejrzystości podzieliliśmy na trzy części: przekłady, opracowania, prace dyplomowe.

Przeglądając wyliczone niżej „Przekłady” zauważamy, że na 44 ambrożyjskie tytuły wymienione w *Clavis Patrum Latinorum* (123-164), aż 40 jest w pełni lub przynajmniej w fragmentarycznym stopniu tłumaczone, w tym 21 przekładów opublikowanych w całości, 8 przekładów w maszynopisie w postaci różnych prac dyplomowych, które należałoby dopracować i opublikować, 5 tytułów zupełnie dotąd językowi polskiemu nieznanymi (*De paradiso*, *De Noe*, *Expositio Esaiæ prophetae frag.*, *Epigrammata*, *Tituli*), a reszta tłumaczona w większych lub w mniejszych fragmentach. W „Przekładach” figuruje też szczegółowy wykaz rozmieszczonych w różnych miejscach tłumaczonych frag-

⁶ Por. *Homiletyka*, Kraków 1855, s. 81-87.

⁷ Por. *Podręczna Encyklopedia Kościelna*, I-II, Warszawa 1904, s. 166.

⁸ Por. „Homiletyka” 16(1913) t. 31, 207-209. 368-369; t. 30, 262-266, 488-489; t. 31, 141-143.

⁹ Por. *Starochrześcijańskie i współczesne pojęcia o powołaniu kobiety. Trzy rozprawy*, Poznań 1908, 7-68.

¹⁰ Por. *Leichenreden des hl. Ambrosius*, Wrocław 1906.

¹¹ Por. *Quid S. Ambrosius de ss. Eucharistia docuerit inquiritur?*, Vratislaviae 1910.

¹² Por. *Święty Ambroży w świetle swoich listów*, Warszawa 1939.

mentów, opracowany prawie w całości przez p. inżyniera dra Wojciecha STAWISZYŃSKIEGO (serdecznie za to dziękujemy), który, choć dla niektórych czytelników może zdawać się zbyteczny lub dyskusyjny, ukazuje w pełni obecność św. Ambrożego w liturgii, teologii i literaturze polskiej.

W dziale „Opracowań” zebrano aż 158 polskich ambrozjańskich publikacji w formie książek lub artykułów. Do tej tradycyjnie opracowanej bibliografii dołączamy również wykaz napisanych w różnych naukowych ośrodkach polskich prac dyplomowych, które także świadczą o polskich studiach nad św. Ambrożym; figuruje w nim 73 prace magisterskie, 4 licencjackie, 8 doktorskich i 1 habilitacyjna. Prawdziwym „zagłębiem” studiów ambrozjańskich okazuje się tu Katolicki Uniwersytet Lubelski, gdzie powstało aż 35 prac magisterskich (15 przy Katedrach Patrologii na Wydziale Teologicznym, 14 na Filologii Klasycznej przy Wydziale Nauk Humanistycznych, 1 licencjacka, 2 doktorskie i 1 habilitacyjna). W dalszej kolejności idą naukowe ośrodki w Poznaniu (9 mgr, 2 lic., 2 dr), w Tarnowie (7 mgr), w Krakowie (5 mgr), w ATK (4 mgr), w Szczecinie (4 mgr) i inne.

Prezentowana niżej bibliografia ambrozjańska nie ma bynajmniej aspiracji, by być pełną i wyczerpującą: jest to tylko pierwsza próba całościowego opracowania polskich studiów nad jednym z autorów wczesnochrześcijańskich, próba, która ma ułatwić i zarazem zachęcić do dalszych badań nad tym Wielkim Doktorem Kościoła starożytnego.

WYKAZ ZASTOSOWANYCH SKRÓTÓW

- AK – „Ateneum Kapłańskie”, Włocławek 1909 →
- ALP – Ks. Marian Michalski, *Antologia literatury patrystycznej*, I-II, Warszawa 1975, 1982.
- AMP – Ks. Henryk Wójtowicz, *Antologia modlitwy patrystycznej. Modlitwy i rozmyślenia łacińskich Ojców Kościoła* (wraz z tekstem łacińskim), Sandomierz 1971.
- AP – Andrzej Bober SJ, *Antologia patrystyczna*, Kraków 1965.
- BKUL – Biblioteka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- BOK – Biblioteka Ojców Kościoła, Kraków 1992 →, Wydawnictwo M.
- BWSD – Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego.
- CPL – E. Dekkers, *Clavis Patrum Latinorum*, Steenbrugis 1995³.
- CSEL – Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum, Wien 1866 →
- CT – „Collectanea Theologica”, Warszawa 1949 →
- Drabina – Jan Drabina, *Pięć pierwszych wieków chrześcijaństwa. Wybór tekstów źródłowych*, Kraków 1991.
- Drączkowski – Ks. Franciszek Drączkowski, *Patrologia*, Pelplin-Lublin 1998.
- E – K. Estreicher, *Bibliografia polska*, Kraków 1870-1916.

- EK – *Encyklopedia Katolicka*, Lublin 1973 →
- Filas – Francis L. Filas, *Św. Józef człowiek Jezusowi najbliższy*, tłum. F. Dylewski – J. Ożóg, Kraków 1979, 393-425 (A. Bober – *Mała antologia patrystyczna o św. Józefie*).
- Gamska – Jadwiga Gamska-Łempicka, *Hymny średniowieczne*, Lwów 1934.
- Gładysz – *Hymny Breviarza Rzymskiego oraz Patronatu Polskiego*, przekład i objaśnienia ks. Bronisław Gładysz, Poznań 1933.
- Hamman – Albert Hamman, *Portrety Ojców Kościoła. Praktyczny przewodnik po patrologii*, przekład zbiorowy, Warszawa 1978.
- Hojnowski – *Mądrość Ojców Kościoła. Antologia patrystyczna*, opracował Jan Hojnowski SCJ, Kraków 1995.
- Karyłowski – *Hymny Kościelne*, przekład ks. Tadeusza Karyłowskiego, przedmowa S. Windakiewicz, Kraków 1932.
- Kitkiewicz – Ks. Antoni Kitkiewicz, *Hymny Ojców świętych i wielkich w Kościele mężów z brewiarza i mszału przełożył ...*, Wilno 1848.
- Legowicz – Jan Legowicz, *Filozofia starożytna Grecji i Rzymu. Wybrane teksty z historii filozofii*, Warszawa 1968.
- LG – *Liturgia Godzin. Codzienna modlitwa ludu Bożego*, I-IV, Poznań 1982, 1984, 1987, 1988.
- Lifschitz – Daniel Lifschitz, *Chcę błogosławić Pana. Tradycja żydowska i chrześcijańska komentuje psalmy*, Kraków 1997.
- Modlitwa Pańska – *Modlitwa Pańska. Komentarze Ojców Kościoła IV-V wieku*, Kraków 1994, 1995.
- Muza Rzymska – *Muza Rzymska. Antologia poezji starożytnego Rzymu*. Teksty wybrał i przełożył Z. Kubiak, Warszawa 1963, 1974, 1992.
- Myszor – W. Myszor, *Patrologia. Wybór tekstów źródłowych do ćwiczeń*, Katowice 1994.
- OŻ – *Ojcowie Żywi. Antologia tekstów*, wybrał i oprac. M. Starowieyski, t. I-IV, Kraków 1978, 1979, 1980, 1982, wyd. 2, Warszawa 1984; t. VII, Kraków 1987; t. IX, Kraków 1991; t. X, Kraków 1992. →
- Panorama Patrystyczna – P.P. Verbraken – M. Starowieyski, *Ojcowie Kościoła. Panorama Patrystyczna*, Warszawa 1981.
- Pieszczoch – Szczepan Pieszczoch, *Patrologia. Wprowadzenie w studium Ojców Kościoła*, Poznań 1964; wyd. 2 nowe, Gniezno 1994; wyd. 3 uzupełnione, Gniezno 1998.
- Pietras – Henryk Pietras SJ, *Dzień Święty. Antologia tekstów patrystycznych o świętowaniu niedzieli*, Kraków 1992.
- Piowarczyk – Ks. Jan Piowarczyk, *Hymny Breviarza Rzymskiego*, Poznań 1958.
- PL – *Patrologiae cursus completus. Series Latina*, ed. J. Migne, Paris 1878-1890.
- PLS – *Patrologiae Latinae Supplementum*, I-V, ed. A. Hamman, Paris 1957-1971.
- POK – *Pisma Ojców Kościoła*, red. J. Sajdak, Poznań 1924-1970.
- Pokarm nieśmiertelności – *Pokarm nieśmiertelności. Eucharystia w życiu pierwszych chrześcijan*. Praca zbiorowa pod red. W. Myszora i E. Stanuli, Katowice 1987.
- PP – „Przegląd Powszechny”, Kraków-Warszawa 1884 →
- PSP – *Pisma Starochrześcijańskich pisarzy*, Warszawa 1969 →
- Rahner – Hugo Rahner, *Kościół i państwo we wczesnym chrześcijaństwie*, tłum. M.J. Radożyccy, Warszawa 1986.

- RBL – „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, Kraków 1948 →
 RH – „Roczniki Humanistyczne KUL”, Lublin 1949 →
 RTK – „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne KUL”, Lublin 1949 →
 SACH – „Studia Antiquitatis Christianae”, Warszawa 1977 →
 Sakramenty wiary – *Sakramenty wiary. Ojcowie Kościoła o sakramentach*, red. A. Bober – W. Kania, Kraków 1970.
 Sol verus – Jerzy Miziołek, *Sol verus. Studia nad ikonografią Chrystusa w sztuce pierwszego tysiąclecia*, Warszawa 1991.
 Staff – *Hymny Brewiarza i sekwencje Mszału*, tłum. Z. Staff, Warszawa 1962.
 STCh – *Starożytne Teksty Chrześcijańskie*, Lublin 1976 →
 Symon – Ks. Franciszek Albin Symon, *Hymny kościelne*, Warszawa 1901.
 TMB – *Teksty o Matce Bożej*, t. 2: *Ojcowie Kościoła łacińscy*, Niepokalanów 1981.
 TP – „Tygodnik Powszechny”, Kraków 1945 →
 TST – „Tarnowskie Studia Teologiczne”, Tarnów 1938 →
 Umiński – Ks. Józef Umiński, *Teksty źródłowe do nauki dziejów Kościoła*, Lwów 1938.
 US – *Umocnieni słowem. Czytania Liturgii Godzin*, tłumaczył i komentarzem opatrzył, t. III/1-2, IV/1-2, Katowice 1986, 1987, 1988, 1989.
 VoxP – „Vox Patrum” red. S. Longosz, Lublin 1981 →
 Władza-wolność – *Władza – wolność – prawo. Wybór tekstów do historii doktryn politycznych*, Kraków 1994.
 WST – „Warszawskie Studia Teologiczne”, Warszawa 1983 →
 Vannier – M.A. Vannier, *Bóg Ojciec. Tajemnica miłości. Ojcowie Kościoła o Bogu Ojcu*, wydanie polskie przyg. M. Starowieyski – J. Naumowicz, Warszawa 1999.
 ŻrKat – *U źródeł katechumenatu*, red. J. Bojarski, Lublin 1993 →

I. PRZEKŁADY

A. PISMA EGZEGETYCZNE

- I. *Heksameron. Komentarz do sześciu dni stworzenia* (Exameron, CPL 123, tłum. W. Szoldrski, wstęp A. Bogucki, PSP 4, Warszawa 1969).**

Fragmety:

- I 3, 10, tłum. Szoldrski (j.w. 38) → OŻ II 411-412.
 III 5, 22-23; 5, 24; 11, 48, tłum. Wójtowicz → AMP s. 213-215 (Modlitwa całego ludu), s. 63 (U portu zbawienia), s. 59 (Kolce róży obrazem życia ludzkiego).
 III 5, 23, tłum. Szoldrski (j.w. 87) → M. Starowieyski, *Początki monastycyzmu zachodniego*, WST 1(1983) s. 274 (Pustelnicy na wyspach).
 III 8, 36, tłum. Szoldrski (j.w. 94) → OŻ I 191-192, wyd. 2, 153.
 III 12, 49-52, tłum. Szoldrski (j.w. 101-104) → OŻ II 115-119, wyd. 2, 90-92.
 IV 2, 7, tłum. Szoldrski (j.w. 119) → OŻ IX 476-477 (czasy prześladowania i pokoju).

- V 7, 17; 24, 88-89; 25, 90-92, tłum. Wójtowicz → AMP s. 191-193 (Morze obrazem Ewangelii i Kościoła), s. 49-51 (Poznanie własnych błędów i łączy Piotra), s. 51-53 (Odpuszczenie grzechów).
- V 7, 18, tłum. Szoldrski (j.w. 149) → OŻ II 366, wyd. 2, 280.
- V 18, 58, tłum. Szoldrski (j.w. 172) – „Studia Paradyskie” 3(1993) 117-118 (Kobiety zabijają nienarodzone dzieci).
- VI 1, 1 – 10, 76 (Homilia IX), tłum. Michalski → ALP II 374-384 = „Materiały Homiletyczne” 1998, nr 172, 52-69.
- VI 7, 43, tłum. Szoldrski (j.w. 208) → Hojnowski s. 113.
- VI 8, 43-53, tłum. Michalski (ALP II 382-383) → Myszor 222-223 (Ambroży jako kaznodzieja).
- VI 8, 50, tłum. Szoldrski (j.w. 212-213) → TP 31(1977) nr 8, s. 2 = OŻ III 196-198, wyd. 2, 153-154.
- VI 8, 50; 8, 51; 8, 52; 8, 53, tłum. Wójtowicz → AMP s. 27 (Człowiek wyobrażeniem i chwałą Boga), s. 105 (Ewangeliczne bogactwo), s. 107 (Uboństwo), s. 109 (Bóg naszym bogactwem).
- VI 10, 76, tłum. Szoldrski (j.w. 225) → STCh III 247-248 (Wezwanie do dziękczynienia za stworzenie i odkupienie).
- VI 10, 76, tłum. Wójtowicz → AMP s. 27 (Bóg stworzył człowieka na swe wyobrażenie).

2. O Kainie i Ablu (*De Cain et Abel*, CPL 125).

Fragmenty:

- I 5, 19, tłum. Starowieyski → OŻ VII 153-155 = BOK VIII 122-123 (Uczta Mądrości).
- I 9, 34; 38-39, tłum. Paciorek → US IV 2, 11-12 (Modlić się należy za całe ciało Kościoła) = LG IV 269-270.

3. O Abrahamie (*De Abraham*, CPL 127), tłum. księgę I ks. Z. Trojnar, mps BKUL, Lublin 1966).

4. O Izaaku lub o duszy (*De Isaac vel anima*, CPL 128, tłum. P. Libera, PSP 35, Warszawa 1986, 123-172).

Fragmenty:

- 3, 7-8, tłum. Libera (j.w. 131-132) → Drączkowski s. 316-318.

5. O dobrach przynoszonych przez śmierć (*De bono mortis*, CPL 129, tłum. W. Szoldrski, wstęp C.A. Guryn, PSP 7, Warszawa 1971, 129-170).

Fragmenty:

- 3, 8-10, tłum. Szoldrski (j.w. 134-136) → OŻ IV 419-422, wyd. 2, 316-318.
- 3, 9; 4, 15, tłum. Paciorek → US IV 2, 136-137 (Wszędzie nośmy w sobie śmierć Jezusa) = LG IV 391-392.

6. O Jakubie i życiu szczęśliwym (*De Jacob et vita beata*, CPL 130, tłum. M. Hołowicki, mps BWSD Tarnów 1984).

7. O Józefie patriarche (*De Joseph patriarcha*, CPL 131, tłum. B. Więcek, mps BWSD Tarnów 1990).

8. *O Patriarchach* (*De patriarchis*, CPL 132).

Fragmenty:

9, 38-39, tłum. Starowieyski → OŻ VII 180-181 = BOK VIII 141-142 (Chleb życia).

9. *O ucieczce od świata* (*De fuga saeculi*, CPL 133, tłum. W. Szoldrski, PSP 7, Warszawa 1971, 89-128).

Fragmenty:

8, 45-46, tłum. Szoldrski (j.w. 121-122) → Myszor s. 225-226 (Ambroży jako moralista).

6, 36; 7, 44; 8, 45; 9, 52 → LG II 163-155 (Przylgnijmy do Boga, jedynego prawdziwego dobra).

10. *O skargach Joba i Dawida* (*De interpellatione Job et David*, CPL 134).

Fragmenty:

1, 2, tłum. Bober → AP 168 (Śmierć św. Piotra).

11. *O obronie proroka Dawida* (*De apologia prophetae David*, CPL 135, tłum. J. Olszowski, mps BKUL, Lublin 1991).**12. *Druga obrona Dawida* (*Apologia David altera*, CPL 136).**

Fragmenty:

7, 35-36, tłum. Bober → STCh III 248-249 (Modlitwa przed kazaniem).

7, 36, tłum. Bober → TST 8(1981) 284.

13. *O Eliaszu i poście* (*De Elia et ieunio*, CPL 137, tłum. P. Jędrzejewski, VoxP 18(1998) t. 34-35, 471-500).

Fragmenty:

10, 33, tłum. Starowieyski → OŻ VII 319 = BOK VIII 243 (Stół ten zdobywa się za cenę postu).

14. *O Nabocie* (*De Nabuthae*, CPL 138, tłum. i wstęp R. Pankiewicz, PSP 35, Warszawa 1986, 5-55; albo tłum. i wstęp ks. M. Kozera: Św. Ambroży, *Historia Nabota*, Sandomierz 1985).

Fragmenty:

1, 2, tłum. Pankiewicz (j.w. 26-27) → Drączkowski s. 319.

11 nie zlokalizowanych fragmentów z przekładu M. Kozery → Hojnowski s. 259-262.

15. *O Tobiaszu* (*De Tobia*, CPL 139, tłum. i wstęp J. Jundziłł, PSP 35, Warszawa 1986, 57-121; albo tłum. i wstęp R. Góra, mps BWS D Tarnów 1991).

Fragmenty:

9, 33; 10, 36-37, tłum. Jundziłł (j.w. 93-95) → Drączkowski s. 319-320.

16. *Objaśnienie dwunastu Psalmów* (*Explanatio super Psalmos duodecim*, CPL 140).

Fragmenty:

In Ps 1, 4; 7-8, oraz 1, 9-12, tłum. Paciorek → US III 2, 27-28 (Urzekająca księga psalmów) oraz US III 2, 31-32 (Będę śpiewał duchem i umysłem) = LG III 277-278 oraz 281-282.

In Ps 36, 13, tłum. Bober → Filas s. 398 (Był poddany z miłości, nie ze słabości).

In Ps 38, 25, tłum. Starowieyski → OŻ VII 111-112 = BOK VIII 91-91 (Zbliżał się dzień Kościoła).

In Ps 43, 89-90, tłum. Paciorek → US III 2, 189-190 (Światło Twego oblicza jest w nas) = LG III 441-442.

In Ps 48, 13-14, oraz 48, 14-15, tłum. Paciorek → US IV 1, 77-78 (Jeden jest pośrednik między Bogiem a ludźmi – Jezus Chrystus) oraz US IV 1, 80-81 (Chrystus przez swoją krew pojednał świat z Bogiem) = LG IV 106-107 oraz 109-110.

17. Wykład Psalmu 118 (*Expositio Psalmi 118*, CPL 141).

Fragmenty:

V 20, tłum. Wójtowicz → AMP s. 163 (Zmartwychwstanie Chrystusa).

VI 8-11, tłum. Wójtowicz → AMP s. 193-197 (Władza apostołska w Kościele).

VII 25-26; 36; 37, tłum. Wójtowicz → AMP s. 209-211 (Śpiewajcie psalmy Bogu), s. 181-183 (Przystępujący do Boga musi wierzyć), s. 205-207 (Codzienne rozmyślanie).

VIII 3, tłum. Wójtowicz → AMP 97-99 (Nie należycie do siebie samych).

XII 13-14, tłum. Paciorek → US III 2, 137-138 (Świątynia Boża jest święta, a wy nią jesteście) = LG III 387-388.

XII 25, tłum. Wójtowicz → AMP s. 193 (Jedność Kościoła).

XVIII 27-28, tłum. Bober → *Sakramenty wiary* s. 229-230 (Chleb z nieba) = OŻ VII 399-401 = BOK VIII 300-301 (Wezwani na ucztę Baranka).

XX 43-45, 48, oraz 47-50, tłum. Paciorek → US III 1, 240-241 (Wierny świadek Chrystusa), oraz US IV 2, 231-232 (Bądź wiernym i mężnym świadkiem) = LG III 1053-1054, oraz LG IV 1255-1257.

XXII 28-30, 41, tłum. Wójtowicz → AMP s. 235-237 (Przyjdź, Panie Jezu).

XXII 30, tłum. Starowieyski → OŻ IV 42, wyd. 2, 34.

18. Wykład Ewangelii według św. Łukasza (*Expositio Evangelii secundum Lucam*, CPL 143, tłum. W. Szoldrski, PSP 16, Warszawa 1977; albo wybór fragmentów (II 1-2, 5-9, 14-17, 22-27, 54, 61; VII 5; X 25, 130-134) tłum. i wstęp Sz. Pieszczoł, POK 26, Poznań 1970, 94-102; albo inny wybór fragmentów (I 6, 33; II 19, 22-26, 28-30, 34, 38, 43, 53, 56-58, 63-65, 78; III 1-5; IV 7; V 109-110; VIII 54-55, 73-74) tłum. W. Eborowicz, TMB II 69-77 (*Wykład Ewangelii według św. Łukasza*)).

Fragmenty:

II 55-57, tłum. ks. St. K. → „Homiletyka” 16(1913) t. 31, 368-369 (Homilia na uroczystość Obrzezania Pańskiego).

IV 68-79, tłum. ks. St. K. → „Homiletyka” 16(1913) t. 30, 262-266 (Homilia na IV niedzielę po Zielonych Świątach).

V 89-92, tłum. ks. St. K. → „Homiletyka” 16(1913) t. 30, 488-489 (Homilia na XV niedzielę po Zielonych Świątach).

- X 36-45, tłum. ks. St. K. → „Homiletyka” 16(1913) t. 31, 207-209 (Homilia na I niedzielę Adwentu).
- Prolog 1-2, 6-7, tłum. Szołdrski (j.w. 17-18, 20-21) – Myszor s. 225-226 (Ambroży o tłumaczeniu Pisma św.).
- I 14; 18; 27, tłum. Wójtowicz → AMP s. 99-101 (Pożądliwość), s. 41 (Sprawiedliwy wobec Boga), s. 116-119 (Boga oglądać będą tylko mający czyste serce).
- I 28, tłum. Szołdrski (j.w. 38) → OŻ VII 321 = BOK VIII 244 (Niech modlitwa wznosi się jak kadzidło).
- I 28-36, tłum. Szołdrski (j.w. 38-42) → OŻ IV 329-333, wyd. 2, 249-251.
- I 38, tłum. Starowieyski → OŻ I 148, wyd. 2, 121.
- II 7, tłum. Szołdrski (j.w. 51) → OŻ IV 275-276, wyd. 2, 208.
- II 19, 22-23, 26-27, tłum. Szołdrski (j.w. 58-61) → OŻ III 35-37, wyd. 2, 29-30.
- II 19, 22-23 → LG I 319-321 = Pieszczoch wyd. 2, 168, wyd. 3, 337 (Maryja nawiedza Elżbietę).
- II 26-27, tłum. Szołdrski (j.w. 60-61) → Lifschitz s. 225-226.
- II 37, tłum. Bober → AP s. 169 (Ambroży o chrześcijaństwie Gotów).
- II 58-60, tłum. Starowieyski → OŻ II 33-34, wyd. 2, 27-28.
- II 86-87 → LG I 1050-1051 = LG II 1517-1518 = LG III 1394-1395 = LG IV 1406-1407.
- II 86-88, tłum. Szołdrski (j.w. 89-90) → OŻ IV 277-278, wyd. 2, 209-210.
- III 2, tłum. Szołdrski (j.w. 96-97) → OŻ IV 146-147, wyd. 2, 111-112.
- IV 7-9, 41-42, tłum. Szołdrski (j.w. 132-133, 147) → OŻ III 66-69, wyd. 2, 55-56.
- IV 31, tłum. Wójtowicz → AMP s. 101 (Nie miłujcie świata).
- IV 46-47, 49, tłum. Szołdrski (j.w. 149-150) → OŻ III 190-191, wyd. 2, 148-149 = Hojnowski s. 156.
- IV 68-72, tłum. Szołdrski (j.w. 158-161) → OŻ III 194-196, wyd. 2, 151-152.
- V 19-27, tłum. Starowieyski → OŻ I 206-207, wyd. 2, 165.
- VI 22-26, tłum. Starowieyski → OŻ II 205-207, wyd. 2, 158-160.
- V 28-39, tłum. Szołdrski (j.w. 175-178) → Pietras s. 66-69.
- V 41-43, tłum. Szołdrski (j.w. 179-180) → STCh III 88-89 (Modlitwa Chrystusa).
- V 43, tłum. Szołdrski (j.w. 180) → OŻ III 371, wyd. 2, 285.
- V 69, tłum. Szołdrski (j.w. 189) → OŻ III 291-292, wyd. 2, 223-224.
- V 69-71, tłum. Starowieyski → OŻ I 259-260, wyd. 2, 205-206.
- V 73-76, tłum. Szołdrski (j.w. 190-192) → „Ład” 2(1982) nr 7 (23 V) s. 6 (Miłość nieprzyjaciół).
- V 73, 77, tłum. Szołdrski (j.w. 190-193) → OŻ III 208-210, wyd. 2, 162-163.
- V 81, tłum. Szołdrski (j.w. 193-194) → OŻ III 219-220, wyd. 2, 170-171.
- V 83-85, 87-88, tłum. Szołdrski (j.w. 194-196) → OŻ III 223-225, wyd. 2, 173-174.
- V 89-92, tłum. Szołdrski (j.w. 196-198) → OŻ III 229-231, wyd. 2, 178-179.
- VI 29, tłum. Wójtowicz → AMP s. 84-87 (Jałmużna miłości).
- VI 57-59, tłum. Starowieyski → OŻ II 251, wyd. 2, 193.
- VI 65-68, tłum. Starowieyski → OŻ II 264-265, wyd. 2, 203-204.
- VI 69-72, tłum. Szołdrski (j.w. 235-236) → OŻ VII 176-178 = BOK VIII 139-140 (Początek tajemnicy).
- VI 72-78, tłum. Szołdrski (j.w. 236-239) → „W drodze” 3(1975) nr 9, s. 107-109 (*Aby nie ustali w drodze*).
- VI 93-94, 97-99, tłum. Szołdrski (j.w. 245-248) → OŻ III 243-245, wyd. 2, 188-189.
- VII 27-28, tłum. Szołdrski (j.w. 263-264) → OŻ III 254-255, wyd. 2, 196-197.

- VII 59, 62-63, tłum. Szoldrski (j.w. 275, 277) → OŻ III 260-262, wyd. 2, 200-201.
 VII 67-68, tłum. Szoldrski (j.w. 278) → Vannier s. 78-79.
 VII 75-77, tłum. Starowieyski → OŻ II 322-323, wyd. 2, 248-249.
 VII 85-86, tłum. Starowieyski → TP 31(1977) nr 29(17 VII) s. 2 (Maria i Marta) = OŻ III 273-274, wyd. 2, 210-211.
 VII 87-90, tłum. Szoldrski (j.w. 285-286) → OŻ III 282-284, wyd. 2, 216-218.
 VII 122, tłum. Szoldrski (j.w. 298-299) → OŻ III 292-293, wyd. 2, 224.
 VII 132, 135-136, 145, tłum. Szoldrski (j.w. 303-306, 309) → OŻ III 301-303, wyd. 2, 231-232.
 VII 176-186, tłum. Starowieyski → OŻ II 230-235, wyd. 2, 178-181.
 VII 204, tłum. Szoldrski (j.w. 334) → OŻ VII 319 = BOK VII 242 (Szata godowa).
 VII 213- 225, 230, tłum. Szoldrski (j.w. 338-344) → OŻ III 87-91, wyd. 2, 70-73.
 VII 229, tłum. Wójtowicz → AMP s. 190-191 (Obecność Trójcy św. w Kościele).
 VII 246-248, tłum. Szoldrski (j.w. 348-349) → OŻ III 345, wyd. 2, 264-265.
 VII 4-6, tłum. Szoldrski (j.w. 351-352) → „Ład” 2(1982) nr 19 (15 VIII) s. 3 (Zakaz rozrodu).
 VIII 4-7, tłum. Szoldrski (j.w. 351-352) → OŻ II 359-361, wyd. 2, 275-276 = Hojnowski s. 157.
 VIII 82, 84-90, tłum. Szoldrski (j.w. 387-389) → OŻ III 385-386, wyd. 2, 295-296.
 IX 23-30, 33, tłum. Starowieyski → OŻ I 252-255, wyd. 2, 252-255.
 IX 34-36, tłum. Starowieyski → OŻ I 263-264, wyd. 2, 263-264.
 X 6-8, tłum. Starowieyski → TP 31(1977) nr 46 (13 XI) s. 2 (Świątynia Ducha) = OŻ III 402-403, wyd. 2, 307-308.
 X 29-30, tłum. Starowieyski → TP 29(1975) nr 40 (5 X) s. 2 (Winnica Pańska).
 X 39-42, tłum. Szoldrski (j.w. 419-420) → *Sol verus* s. 116.
 X 88-90, tłum. Szoldrski (j.w. 436-437) → OŻ IV 131-132, wyd. 2, 101.
 X 129-132, tłum. Szoldrski (j.w. 450-451) → OŻ IV 248-249, wyd. 2, 186-187.
 X 130-134, tłum. Pieszczoch (POK 26, 101-102) – Pieszczoch wyd. 2, 169-170, wyd. 3, 338-339 (Rola Maryi).
 X 140-141, 144, tłum. Szoldrski (j.w. 454-455) → OŻ IV 201-202, wyd. 2, 152-153.
 X 168-170, tłum. Starowieyski → OŻ II 102-103, wyd. 2, 80.

19. Komentarz do Listu św. Pawła do Filipian (*Tractatus in epistolam beati Pauli ad Philippenses*, PLS I 617-618).

Fragmenty:

- 4, 4, tłum. Paciorek → US IV 1, 224-225 (Radujcie się zawsze w Panu) = LG IV 257-258.

B. PISMA MORALNO-ASCETYCZNE

- 20. O powinnościach sług Bożych** (*De officiis ministrorum*, CPL 144, tłum. K. Abgarowicz, przedmowa J. Sajdak – J. Wikariak: *Obowiązki duchownych*, Warszawa 1967; albo wybór (I 1, 1-4; 8, 25-26; 9, 29; 17, 65-66; 18, 67-80; 20, 85-89; 22, 98-101; 44, 215-218; 50, 246-259; II 15, 68-75; 16, 76-79; 24, 119-125) tłum. M. Michalski → ALP II 385-397 (*O obowiązkach sług ołtarza*)).

Fragmenty:

- I 1, 1, tłum. Abgarowicz (j.w. 19) → Lifschitz s. 252-253.
 I 1, 1-4; 20, 85-89, tłum. Michalski (j.w. 385, 389) → Myszor s. 223-225.
 I 2, 5-6; I 46, 222-224; II 13, 64-65, tłum. Abgarowicz (j.w. 20-21, 89-99, 135-135) → Drączkowski s. 313-315.
 I 2-3, tłum. Abgarowicz (j.w. 20-23) → „Przewodnik Katolicki” 65(1959) nr 5, s. 80 (*Milczeń, by mówić*).
 I 10, 30-31; 13, 48; 15, 57; 16, 60; 25, 124-125; II 2, 4, tłum. L. Joachimowicz → Legowicz s. 589-590.
 I 18, 69, tłum. Wójtowicz → AMP s. 231 (Królowa dziewicy).
 I 20, 88, tłum. Abgarowicz (j.w. 50-51) → A. Bober, *Ojcowie Kościoła o czytaniu Pisma św.*, „Znak” 26(1974) nr 245, 1531.
 I 21, 92, tłum. Abgarowicz (j.w. 52) → Lifschitz s. 257.
 I 37, 187 i 42, 208, tłum. Abgarowicz (j.w. 86-87 i 94) → OŻ IX 477-478 (Odwaga i roztropność).
 II 2, 7, tłum. Wójtowicz → AMP s. 179 (Wiara poręką nagrody w życiu wiecznym).
 II 24, 119-125, tłum. Michalski (j.w. 396-397) → Pieszczołch wyd. 2, 165-166, wyd. 3, 334-336.

21. *O dziewicach* (*De virginibus*, CPL 145, tłum. W. Szoldrski, wstęp K. Obrycki, PSP 36, Warszawa 1986, 173-228).

Fragmenty:

- I 2, 5-9, tłum. Bober → ALP s. 165-166 (św. Agnieszka).
 I 2, 5 i 9-9, tłum. Paciorek → US III 1, 242-243 (W tak młodym wieku dojrzała do zwycięstwa) = LG III 1056-1057.
 I 6, 31, tłum. Starowieyski → OŻ IV 526-527, wyd. 2, 396.
 I 12, 64-65, tłum. Bober → AP s. 166 (Niezwyczajna profesja dziewicy).
 III 5, 22, tłum. Starowieyski → OŻ VII 208 (Miłość w sakramencie) = BOK VIII 162.

22. *O wdowach* (*De viduis*, CPL 146, tłum. Anna Smętek, mps BKUL, Lublin 1998; oraz tłum. J. Kurcab, mps BWS D Tarnów 1989).

23. *O dziewictwie* (*De virginitate*, CPL 147, tłum. Monika Banaś, mps BKUL, Lublin 1999).

Fragmenty:

- 12, 68 i 74-75; 13, 77-78 → LG I 966-967 (św. Barbary: Wyczekuj przyjsia Chrystusa) = LG I 991-992 (św. Łucji: Piękno łaski opromienia twój wdzięk wrodzony) = Pieszczołch wyd. 2, 162-163, wyd. 3, 332-333.
 12, 68-69, 74-75; 13, 77-78, tłum. Starowieyski → OŻ I 354-356, wyd. 2, 281-282.
 15, 94-97; 17, 108-18, 118, tłum. Banaś → VoxP 18(1998) t. 34-35, 501-509.
 16, 99, tłum. ks. St. K. → „Homiletyka” 16(1913) t. 31, 141-143 (Homilia na XXIII niedzielę po Zielonych Świątach).
 16, 99, tłum. Bober → AP s. 167 (Chrystus jest dla nas wszystkim).

24. *O ustanowieniu dziewicy i dziewictwie Najśw. Maryi Panny* (*De institutione virginis*, CPL 148, tłum. W. Kania, TMB II, Niepokalanów 1981, 43-68)

(*Na obłóczyny dziewicy – wykład o wieczystym dziewictwie Najśw. Maryi Panny*); oraz tłum. B. Poniatowska: *Pouczenie dziewicy i wieczne dziewictwo Najśw. Maryi Panny*, mps BKUL, Lublin 1987).

Fragmenty:

- 3, 16; 4, 25; 6, 41, tłum. Bober → AP s. 167-168 (Nie tylko Ewa winna; Virgo ante partum).
 13, 81, tłum. Starowieyski → OŻ IV 524-525, wyd. 2, 394-395.
 17, 104-114, tłum. P. Libera → P. Libera, *Duchowość dziewictwa konsekrowanego w świetle pism św. Ambrożego z Mediolanu*, CT 64(1994) z. 3, 94-98 (Modlitwa św. Ambrożego za dziewicę konsekrowaną).

25. *Zachęta do dziewictwa* (*Exhortatio virginitatis*, CPL 149, tłum. o. Natalis A. Walkowiak, mps BKUL, Lublin 1999).

C. PISMA DOGMATYCZNE

26. *O wierze do cesarza Gracjana* (*De fide ad Gratianum Augustum*, CPL 150, tłum. Ireneusz Bogaszewicz, Warszawa 1970).

Fragmenty:

- I 19, 123-124, tłum. Bober → AP s. 168 (Koniec Ariusza).
 IV 9, 113, tłum. Bogaszewicz (j.w. 144-145) → OŻ IV 327, wyd. 2, 246-247.
 V 12, 150, tłum. Starowieyski → OŻ I 118, wyd. 2, 97.
 V 56-57, 60-65, 77-84, tłum. Bogaszewicz (j.w. 174-176, 179-180) → OŻ II 376-380, wyd. 2, 288-291.

27. *O Duchu Świętym* (*De Spirito Sancto*, CPL 151, tłumaczone i opracowywane przez p. dr Annę Strzelecką).

28. *O tajemnicy Wcielenia Pańskiego* (*De Incarnationis Dominicae sacramento*, CPL 152, tłum. L. Gładyszewski: *Tajemnica Wcielenia Pańskiego*, wstęp Sz. Pieszczoł, POK 26, Poznań 1970, 103-138).

Fragmenty:

- 2, 13; 3, 17-21, tłum. Gładyszewski (j.w. 110, 111-112) → Drabina s. 144-145.

29. *Wyjaśnienie Symbolu* (*Explanatio Symboli*, CPL 153, tłum. L. Gładyszewski, POK 26, Poznań 1970, 21-30).

Fragmenty:

- 3, 5, 6, tłum. Gładyszewski (j.w. 26-28) – Vannier s. 59-60.

30. *O sakramentach* (*De sacramentis*, CPL 154, tłum. L. Gładyszewski: *Sakramenty*, POK 26, Poznań 1970, 51-93).

Fragmenty:

- I 6, 20-23; II 1, 1-2, tłum. Gładyszewski (j.w. 58-60) → OŻ IV 214-216, wyd. 2, 162-164.

- II 2, 5-6; 4, 13; 7, 20; 7, 23; IV 3, 8; 4, 13; 4, 15-17; 5, 21-23; 5, 25, tłum. Gładyszewski (j.w.) → STCh I 133-143 (Myśli do homilii na Wielką Sobotę o chrzcie i Eucharystii).
- IV 4, 13-14, 19-20, tłum. Gładyszewski (j.w. 74-76) → OŻ VII 356-357 = BOK VIII 269-270.
- IV 4, 13-20, tłum. Gładyszewski (j.w. 74-76) → Myszor s. 279-280 (św. Ambroży o Eucharystii).
- IV 4, 14-16, 19-22, tłum. Gładyszewski (j.w. 74-77) → *Pokarm nieśmiertelności* s. 190-191 (Chleb powszedni i Ciało Pańskie).
- IV 4, 19 – 5, 23, tłum. Gładyszewski (j.w. 76-77) → Drabina s. 124-125.
- IV 5, 21-23, 25, 27, tłum. Gładyszewski (j.w. 76-78) → OŻ VII 354-356 = BOK VIII 268-26 (To jest Ciało moje).
- V 1, 2-4, tłum. Gładyszewski (j.w. 79-80) → OŻ VII 338-339 = BOK VIII 256-257.
- V 3, 24-25, tłum. Gładyszewski (j.w. 84-85) → OŻ VII 380-381 = BOK VIII 287.
- V 3, 18-30, tłum. Gładyszewski (j.w. 83-86) → U źródeł katechumenatu III 110-114.
- V 3, 18-30; VI 5, 24, tłum. B. Szlagor → Modlitwa Pańska I 22-27; albo tłum. Gładyszewski (j.w. 83-86, 92) → „W drodze” 12(1984) nr 9, s. 104-107 (Ojciec nasz wyjaśnione katechumenom).

31. *O tajemnicach* (*De mysteriis*, CPL 155, tłum. W. Kania: *O tajemnicach*, w: *Sakramenty wiary*, Kraków 1970, 213-229; tłum. L. Gładyszewski, POK 26, Poznań 1970, 31-50 (*Misteria: o sakramentalnych tajemnicach wiary*) przedruk w całości w ALP II 364-375: *Wtajemniczenie chrześcijańskie*).

Fragmety:

- 1, 1-2, 7, tłum. Paciorek → US III 2, 148-149 (Objaśnienie obrzędów poprzedzających chrzest) = LG III 399-400.
- 1, 1-7, 26-28, tłum. Gładyszewski (j.w. 35-37, 41-43) → Pieszczoch wyd. 2, 166-168, wyd. 3, 336-337.
- 1, 2-3, 9, tłum. Gładyszewski (j.w. 36-37) → Myszor s. 217-218 (Ambroży o chrzcie).
- 3, 8-11, tłum. Paciorek → US III 2, 152-153 (Powtórne narodzenie z wody i Ducha Świętego) = LG III 405-406.
- 3, 12-17, tłum. Paciorek → US III 2, 155-156 (Wszystko to przydarzyło się im jako zapowiedź rzeczy przyszłych) = LG III 407-409.
- 4, 19-21, 24; 5, 26-28, tłum. Paciorek → US III 2, 159-161 (Woda nie sprawia oczyszczenia bez udziału Ducha Świętego) = LG III 411-413.
- 6, 29-30; 7, 34-35, 42, tłum. Paciorek → US III 2, 164-165 (Objaśnienie obrzędów następujących po chrzcie świętym) = LG III 416-417.
- 8, 43, 47-49, tłum. Paciorek → III 2, 168-169 (Eucharystia nowo ochrzczonych) = LG III 420-421.
- 8, 47-49, tłum. Gładyszewski (j.w. 46-47) → OŻ VII 144-145 = BOK VIII 115-116 (Ciało Pana niebiosów).
- 9, 51-59, tłum. z franc. J. Fenrychowa → Lifschitz s. 240-241.
- 9, 52-54, 58, tłum. Paciorek → US III 2, 172-175 (Przyjmowany przez ciebie sakrament dokonuje się słowem Chrystusa) = LG III 424-425.
- 1, 3; 2, 5; 3, 11; 3, 14; 4, 19-23; 4, 24-25; 7, 34; 7, 57-58; 7, 41; 9, 59, tłum. Gładyszewski (j.w.) → STCh I 133-134 (Myśli do homilii na Wielką Sobotę o chrzcie i Eucharystii).

- 32. O pokucie** (*De poenitentia*, CPL 156, tłum. W. Szoldrski, PSP 7, Warszawa 1971, 19-88).

Fragmenty:

- I 1, 2-3, tłum. Szoldrski (j.w. 19-20) → OŻ I 233-234, wyd. 2, 185-186.
 I 2, 5-8, tłum. Szoldrski (j.w. 20-22) → Myszor s. 220-221 (Ambroży o pokucie przeciw Nowacjanom).
 I 14, 70-71, tłum. Szoldrski (j.w. 46) → OŻ I 179-180, wyd. 2, 144.
 II 8, 66-67, 71-75, tłum. Szoldrski (j.w. 76-78) → STCh III 246-247 (Modlitwa o pokorne posługiwanie biskupie i współczucie dla grzeszników).
 II 10, 91-94, tłum. Umiński → Umiński, *Teksty* s. 39-40 (O pokucie publicznej).

D. MOWY I LISTY

- 33. O życiu zmarłego brata Satura I** (*De excessu fratris Satyri I*, CPL 157, tłum. J. Czuj, POK 21, Poznań 1939, 106-138).

Fragmenty:

- nr 65, tłum. Czuj (j.w. 131) → Hojnowski s. 23.

- 34. O wierze w zmartwychwstanie** (*De fide in resurrectione = De excessu fratris Satyri II*, CPL 157, tłum. J. Czuj, POK 21, 139-198: *O wierze zmartwychwstania*).

Fragmenty:

- nr 5, tłum. J. Czuj (j.w. 140-141) → Hojnowski s. 206-207.
 nr 30-40, tłum. Czuj (j.w. 150-155) → Legowicz s. 592-595.
 nr 40-41, 46-47, 132-133, tłum. Paciorek → US IV 2, 267-260 = LG IV 1324-1326.

- 35. Pocieszenie na zgon Walentyniana** (*De obitu Valentiniani consolatio*, CPL 158, tłum. J. Czuj, POK 21, Poznań 1939, 199-234).

Fragmenty:

- nr 10, 12-13, tłum. Czuj (j.w. 204-206) → Legowicz s. 591-592.
 nr 32, tłum. Czuj, (j.w. 214-215) → Lifschitz s. 230-231.
 nr 51-53, tłum. A. Bober → AP s. 169-170 (Chrzest pragnienia i chrzest krwi) = Drabina s. 120.
 nr 81, tłum. Czuj (j.w. 234) → STCh III 248 (Modlitwa za zmarłych).

- 36. Mowa na zgon Teodozjusza** (*De obitu Theodosii*, CPL 159, tłum. J. Czuj, POK 21, Poznań 1939, 235-263).

Fragmenty:

- nr 34, tłum. J. Umiński → Umiński s. 40-41 (O pokucie cesarza Teodozjusza).
 nr 36, tłum. Czuj (j.w. 253) → STCh III 248 (Modlitwa o zbawienie duszy cesarza Teodozjusza).

- 37. Mowa przeciw Auksencjuszowi w sprawie wydania bazylik** (*Sermo contra Auxentium de basilicis tradendis*, tłum. J. Czuj, POK 21, Poznań 1939, 269-286; albo tłum. J. Radożycki, w: H. Rahner, *Kościół i państwo we wczesnym chrześcijaństwie*, tłum. M.J. Radożyccy, Warszawa 1986, 109-121 (Mowa przeciw Auksencjuszowi wygłoszona w Niedzielę Palmową 386 r.).

F r a g m e n t y :

- nr 13 i 34, tłum. Czuj (j.w. 273-274 i 284) → AP 170 (Domine, quo vadis) i 170-171 (Ambroży wprowadza śpiewanie psalmów).
 nr 35-36, tłum. Radożycki (j.w. 120-121) → Drabina 114.
 nr 30-37, tłum. Radożycki (j.w. 118-121) → *Władza – wolność* s. 40-42.

- 38. Kazanie św. Ambrożego o tajemnicy Paschy** (Ps-Ambrosius, *Sermo 35:De mysterio Paschae II*, PL 17, 695-698, tłum. T. Karyłowski → „Sodalis Marianus” 24(1925) 124-126 = „Znak” 28(1976) nr 261, 453-455).

- 39. Listy** (*Epistulae*, CPL 160, tłum. P. Nowak: *Listy* 1-35 [wg numeracji O. Fallera – M. Zelzer, CSEL 82, 1-3], BOK X, Kraków 1997; tłum. także R. Andrzejewski: *Listy* [Wybór: 1, 3, 20, 22, 28, 39, 47, 49, 51, 53 wg numeracji Migne’a] mps BKUL, Lublin 1960, niektóre z nich opublikowane).

F r a g m e n t y lub poszczególne listy wg numeracji Migne’a, w nawiasie wg O. Fallera – M. Zelzer:

- List 1* (12 extra coll.) do cesarza Gracjana, tłum. Andrzejewski → mps (j.w. 26-29).
List 2 (36) do biskupa Konstancjusza
 nr 1-2, 4-5, 7 → LG I 970-972.
 nr 1-18, 26, 28-31, tłum. J. Czuj → POK 21, 95-106 (pt. List do Korneliusza).
List 3 (43) do Feliksa, tłum. Andrzejewski → mps (j.w. 29-30).
List 19 (62) do Wigiliusza
 nr 7, tłum. Bober → AP 171 (O jedną wiarę małżonków).
List 20 (76) do Marceliny, tłum. Andrzejewski → mps (j.w. 30-41).
 nr 14-21, tłum. Czuj → POK 21, 264-268 (Przemówienie w Bazylice Porcjańskiej).
List 21 (75) do cesarza Walentyniana, tłum. M. Radożycki → Rahner s. 105-109 (Biskup i tajemnice pałacu).
List 22 (77) do Marceliny
 nr 3-13, 15-23, tłum. Czuj → POK 21, 287-295 (Przemówienia na przeniesienie relikwii św. Męczenników Gerwazego i Protazego).
List 28 (6) do Ireneusza, tłum. Nowak → BOK 10, 60-63; tłum. Andrzejewski → STCh II 83-87 (z tekstem łacińskim); tłum. Czuj → „Homo Dei” 7(1938) 325-327 (Kapłan winien unikać plebejskiej drogi).

- List 35* (22) do Oroncjana, tłum. Nowak → US III 1, 124-125 (Jesteśmy dziedzicami Boga i współdziedzicami Chrystusa) = LG III 150 151.
- List 39* (8) do Faustyna, tłum. Nowak → BOK X 85-88; tłum. Andrzejewski → mps (j.w. 54-58).
- List 40* (74) do cesarza Teodozjusza
nr 2, tłum. Starowieyski → OŻ II 267-268, wyd. 2, 205-206.
- List 41* (1 extra coll.) do Marceliny
nr 2-26, tłum. Czuj → POK 21, 296-307 (Mowa w kościele w obecności cesarza Teodozjusza w sprawie spalonej synagogi).
- List 42* (15 extra coll.) do papieża Syrycjusza
nr 1-7, tłum. Bober → AP 172-173 (Virgo in partu).
nr 8-14, tłum. Bober → Homo meditans III 121-122 (Krytyka ataków Jowiniana na ascezę chrześcijańską).
- List 44* (31) do Oroncjana, tłum. Nowak → BOK X 229-237.
nr 6 i 17, tłum. Bober → Pietras s. 44.
- List 47* (37) do Sabina, tłum. Andrzejewski → STCh II 87-89/z tekstem łacińskim) = Myszor s. 228-229 (Ambroży o pisaniu listów).
- List 49* (33) do Sabina, tłum. Andrzejewski → STCh II 90-92; tłum. Nowak → BOK X 242-244.
nr 3, tłum. Andrzejewski (j.w. 90-91) → OŻ III 221, wyd. 2, 172.
- List 51* (11 extra coll.) do cesarza Teodozjusza, tłum. Andrzejewski → STCh II 92-101; tłum. Michalski → ALP II 397-400; tłum. J. Radożycki → Rahner s. 121-124 = *Władza – wolność* s. 43-44.
nr 1-2, 13-14, 17, tłum. Andrzejewski (j.w. 92-93, 94, 98-100) → Myszor s. 229-230.
- List 53* (25) do cesarza Teodozjusza, tłum. Nowak → BOK X 189-191; tłum. Andrzejewski → mps (j.w. 70-72).
- List 56* (70) do Teofila
nr 7, tłum. Bober → AP 173 (Prymat biskupa Rzymu).
- List 56a* (71) w sprawie Bonozusa
nr 3, tłum. Bober → AP 174 (Dziewictwo NMP).
- List 56* (14 extra coll.) do Kościoła w Wercelli
nr 65, tłum. Bober → AP 174 (wspomina o swoim niekanonicznym wyborze).
nr 56, tłum. Starowieyski → tenże, *Początki monastycyzmu zachodniego*, WST 1(1983) s. 279 (Życie kapłana i mnicha).
- List 64* (54) do Ireneusza
nr 1, tłum. Starowieyski → OŻ VII 148-149 = BOK VIII 118.
- List 67* (3) do Symplicjana, tłum. Nowak → BOK X 44-49.
nr 4, tłum. Bober → AP 174 (Prawdziwa pokuta).

E. HYMNY (*HYMNI*, CPL 163)**Aeterne rerum Conditor**

tłum. ks. Stanisław Grochowski, *Hymny, prozy i cantica kościelne*, Kraków 1607-1609, poz. 506 = *Poeci renesansu*, oprac. J. Sokołowska, Warszawa 1959, 253-254 (Trzecia hymna) = AP 552-553 (Pieśń poranna) = *Panorama Patrystyczna* 143-144.

tłum. A. Kitkiewicz → Kitkiewicz s. 3-4.

tłum. F. Symon → Symon s. 167-158.

tłum. T. Karyłowski → Karyłowski s. 71-72, wyd. 2,

tłum. B. Gładysz → Gładysz s. 34-36.

tłum. J. Gamska → Gamska-Łempicka s. 40-43.

tłum. J. Piwowarczyk → Piwowarczyk s. 32-33.

tłum. L. Staff → Staff s. 10-11 = „Verbum” 5(1938) 396-399.

tłum. Z. Kubiak → *Muza rzymska* 152-153 (Pieśń w porze piania koguta) = TP 17(1963) nr 15(14 IV) s. 1 (Pieśń o pianiu kura) = św. Augustyn, *Wyznania*, tłum. Z. Kubiak, wyd. 3, Warszawa 1987, 394-395 (Poślowie) = OŻ X 44-45.

Splendor paternae gloriae

tłum. A. Kitkiewicz → Kitkiewicz s. 11-12.

tłum. T. Karyłowski → Karyłowski s. 78-79 = AP 554-555 (Hymn na jutrznię poniedziałku).

tłum. B. Gładysz → Gładysz s. 43-46.

tłum. J. Piwowarczyk → Piwowarczyk s. 35-36.

tłum. L. Staff → Staff s. 18-19 = „Verbum” 5(1938) 400-402.

LG III 582-583.

Deus Creator omnium

tłum. H. Porębowicz, w: *Wielka literatura powszechna*, V, Warszawa 1933, 621-622 = AP 443 (Pieśń wieczorna) = Hamman s. 181 = Pieszczocho, wyd. 2, 170-171, wyd. 3, 399 = *Panorama Patrystyczna* 144-146 = OŻ X 45-46.

LG III 788, 559.

Aeterna Christi munera

tłum. A. Kitkiewicz → Kitkiewicz s. 124-125.

tłum. J. Symon → Symon s. 167-168.

tłum. T. Karyłowski → Karyłowski s. 245.

tłum. B. Gładysz → Gładysz s. 221-222.

tłum. J. Piwowarczyk → Piwowarczyk s. 211.

tłum. L. Staff → Staff s. 39.

LG III 1469-1470.

Jesu corona virginum

tłum. D. Rudnicki (*Głos wolny w wiazaney mowie*, Poznań 1743) ss. 64-65 = OŻ X 46-47.

tłum. A. Kitkiewicz → Kitkiewicz s. 136-137.

tłum. J. Symon → Symon s. 181-182.

tłum. T. Karyłowski → Karyłowski s. 263-264.

tłum. B. Gładysz → Gładysz s. 236-237.

tłum. J. Piwowarczyk → Piwowarczyk s. 225.

tłum. L. Staff → Staff s. 51.

Jam surgit hora tertia

LG II 427- 448.

Agnes beatæ virginis

LG III 1058.

Te Deum laudamus?

Pieśń Augustyna i Ambrożego biskupów świętych: Te Deum laudamus po polsku. Na tę notę, co w kościele śpiewają, Kraków ok. 1549, 1556; wydrukowana także na końcu *Psalterza Dawida*, tłum. Jakuba Lubelczyka, Kraków 1558; por. E XII 294; E XXIV 253.

Pieśń dwu doktorów ss. Ambrożego i Augustyna → Pieśni kościelne Starego i Nowego Testamentu, ed. Stanisław Grochowski, Kraków 1607; także w zbiorze → Grochowski Stanisław, *Wiersze i insze pisma co przebrańsze częścią z łacińskich przełożone, częścią od niego samego napisane*. Pierwsza książka. List 6 pt. *Hymna abo pieśń od Ambrożego i Augustyna świętych złożona „Te Deum laudamus”*, Kraków 1608; także w wydaniach tegoż dzieła, Kraków 1607-1609; por. E XVII 370-371, 376.

Wyznanie wiary prawowiernej św. Ambrożego. Za pozwoleniem Barlama archimandryty Szeptyckiego, Kijów 1698 (E XII 134: „Jest to Hymn Te Deum laudamus z komentarzem na słowiańskie przełożony”).

F. INSCRIPTIONES

Napis na oktogonalnej chrzcielnicy w Bazylice św. Tekli w Mediolanie (PL 13, 414), tłum. M. Bednarz → *Sakramenty wiary* 139-140.

II. OPRACOWANIA

A.G., *Bliski współczesności – św. Ambroży*, „Przewodnik Katolicki” 1974, nr 16, s. 8.

- ABT Stefan, *Święty Ambroży. Szkic biograficzny. Z okazji święta w dniu 7 grudnia*, „Przegląd Katolicki” 67(1929) 743-745, lub w: „Pro Christo” 5(1929) 38-44.
- ALTANER Berthold – STUIBER Alfred, *Patrologia. Życie, pisma i nauka Ojców Kościoła*, tłum. Paweł Pachciarek, Warszawa 1990, 501-514.
- ANDRZEJEWSKI Roman, *Historia Nabota wczoraj i dziś (wstęp)*, w: Św. Ambroży, *Historia Nabota*, tłum. M. Kozera, Sandomierz 1985, 7-10.
- ANDRZEJEWSKI Roman, *Kult relikwii według św. Ambrożego*, RTK 26(1979) z. 4, 73-78.
- ANDRZEJEWSKI Roman, *Między Bogiem a cesarzem – św. Ambroży z Mediolanu*, AK 71(1979) t. 93, 64-72.
- ANDRZEJEWSKI Roman, *Niektóre ciceroniany u św. Ambrożego z Mediolanu*, RH 29(1981) z. 3, 119-127.
- ANDRZEJEWSKI Roman, *Przypowieść o zbawieniu (Łk 15, 4-32) w interpretacji św. Ambrożego z Mediolanu*, AK 73(1981) t. 96, 63-69.
- ANDRZEJEWSKI Roman, *Tradycja a nowatorstwo w epistolografii łacińskiej IV wieku w świetle listów Aureliusza Symmachusa i Aureliusza Ambrożego*, „Eos” 57(1967-1968) 245-250.
- ANTONOWICZ M., *O świętym Ambrozym*, „Podlaskie Echo Katolickie” 1997, nr 50.
- BANDURA Adam, *Ascetyka św. Ambrożego. Zarys biograficzny*, w: *Asceza chrześcijańska. Materiały z sympozjum*, Kraków 1996, 48-61.
- BANDURA Adam, *Święty Ambroży*, Kraków 1998.
- BARĄCZ Sadok, *Żywot i przegląd dzieł św. Ambrożego, biskupa Mediolanu i doktora Kościoła katolickiego*, „Towarzysz Duchowieństwa Katolickiego” (Tarnopol) 1(1864) 9-183.
- BAUNARD L., *Dzieje św. Ambrożego*, tłum. J. Giećewicz († 1936) z 2 wydania franc. (*Histoire de saint Ambroise*, Paris 1872), t. 1-2, rkps w Archiwum Domu Zmartwychwstańców, Kraków, ss. XV+ 552.
- BEMBUS Mateusz, *Bellator christianus, id est ratio christiane, pie feliciterque bella et apparandi et gerendi, summorum imperatorum, regum et aliorum christianorum ducum, exempla expressa et notis brevibus illustrata. Accesserunt SS. Ambrosii et Augustini militaria monita*, Kraków 1617, 1618, Oliwa 1688.
- BERNAT Zdzisław, *Ambrojański śpiew*, EK I 410-411.
- BOBER Andrzej, *Bibliografia polska św. Ambrożego z Mediolanu*, w: Św. Ambroży z Mediolanu, *O wierze*, tłum. J. Bogaszewicz, Warszawa 1970, 252-257.
- BOBER Andrzej, *Pseudo Ambrożego Tajemnica Paschy (Mowa 35)*, wstęp i przekład, STCh I 157-161.
- BOGUCKI Andrzej, *Wstęp do: Św. Ambroży, Hexaameron*, tłum. W. Szoldrski, PSP 4, Warszawa 1969, 11-32.

- BOGUCKI Andrzej, *Wstęp do: Św. Ambrożego, Wykład Ewangelii według św. Łukasza*, tłum. W. Szoldrski, PSP 16, Warszawa 1977, 9-15.
- BROGLIE L. de, *Święty Ambroży*, tłum. M. Ledóchowska, Kraków 1926; rec. T. Długosz, „Gazeta Kościelna” 34(1927) 118-119.
- CAMPENHAUSEN Hans von, *Ojcowie Kościoła*, tłum. K. Wierszyłowski, Warszawa 1967, 258-294; wyd. II, Warszawa 1998, 207-236.
- CIECHANOWSKA Zofia, *Samuela Przypkowskiego parafraza hymnu Te Deum*, Zamość 1929,
- CYTOWSKA M. – SZELEST H., *Literatura rzymska. Okres cesarstwa. Autorzy chrześcijańscy*, Warszawa 1994, 115-119.
- CZERNIATOWICZ Janina – MAZUR Czesław, *Recepcja antyku chrześcijańskiego w Polsce*, t. I cz. 1, Lublin 1978, 1-2.
- CZERNIAWSKI L., *Święty Ambroży Doktor Kościoła*. (Postacie Świętych 58), Poznań 1934.
- CZERWIK Stanisław, *Św. Ambroży – mistagog starożytnego Kościoła*, „Anamnesis” 5(1998-1999) nr 16, 25-41.
- CZUJ Jan, *Caritas u św. Ambrożego*, „Caritas” 4(1948) nr 5, 151-156.
- CZUJ Jan, *Patrologia*, Poznań 1953, 138-143; wyd. 2, Poznań 1954, 198-205.
- CZUJ Jan, *Praktyczne uwagi św. Ambrożego dla kaznodziei*, „Przegląd Katolicki” 76(1938) 6-8, 23-25.
- CZUJ Jan, *Święty Ambroży*, Poznań 1939.
- CZUJ Jan, *Święty Ambroży w świetle swoich listów*, Warszawa 1939.
- DAL COVOLO Enrico, *Relacje między Kościołem a Cesarstwem w wieku ambrożyjskim*, VoxP 18(1998) t. 34-35, 49-58.
- DEGÓRSKI Bazyli OSPPE, *Duchowość monastyczna św. Ambrożego*, VoxP 18(1998) t. 34-35, 69-83.
- DRĄCZKOWSKI Franciszek, *Patrologia*, Pelplin-Lublin 1998, 309-324.
- DZIECH Józef, *De S. Ambrosii luminibus consolandi*, „Eos” 25(1921-1922) 25-38.
- ECKMANN Augustyn, *Chrzest w nauczaniu św. Ambrożego*, w: *Homo meditantis*, t. 10, red. A. Nowak – W. Słomka, Lublin 1992, 49-56.
- ECKMANN Augustyn, *Św. Ambroży duchowy mistrz św. Augustyna*, VoxP 18(1998) t. 34-35, 195-198.
- FONTAINE Jacques, *Chrześcijańska literatura łacińska. Rys historyczny*, tłum. ks. Jan Słomka, Tarnów 1997, 84-99.
- GACIA Tadeusz, *Reminiscencje z literatury klasycznej w opisach męczeństwa u św. Ambrożego*, VoxP 18(1998) t. 34-35, 199-207.
- GŁADYSZEWSKI Ludwik, *Ein Einblick in die antiken Kultureinflüsse auf literarische Tätigkeit des Ambrosius von Mailand im Lichte einer Gruppe von Mataphern*, RH 16(1968) z. 3, 133-144.
- GŁADYSZEWSKI Ludwik, *Modlitewne hymny św. Hilarego i św. Ambrożego*, TST 8(1981) 167-172.

- GŁADYSZEWSKI Ludwik, *Refleksje nad przekładaniem elementów retorycznych prozy św. Ambrożego*, „Studia Gnesnensia” 2(1976) 225-238.
- GRZELAK Władysław, *Kiedy powstało Te Deum?*, „Miesięcznik Kościelny Unitas” 10(1913) 135-140.
- GRZELAK Władysław, *Kto jest „autorem” Te Deum?*, „Miesięcznik Kościelny Unitas” 10(1913) 214-218.
- GRZYWACZEWSKI Józef, *Co święty Ambroży ma wspólnego z pszczołami?*, „Niedziela” 41(1998), nr 2, s. 8.
- GRZYWACZEWSKI Józef, *Porozmawiajmy o początkach chrześcijaństwa*, Warszawa 1999, 167-174.
- GRZYWACZEWSKI Józef, *Recepcja św. Ambrożego w Kościele Wschodnim*, Voxp. 18(1998) t. 34-35, 227-256.
- GULBINOWICZ Henryk, *Etyczne poglądy św. Ambrożego na dobra materialne i prawo własności*, „Studia Warmińskie” 1(1964) 259-282.
- GULBINOWICZ Henryk, *Moralna ocena pracy ludzkiej w pismach św. Ambrożego*, „Studia Warmińskie” 2(1965) 261-278.
- GURDA Kazimierz, *Il concetto di speranza nell’ „Expositio Psalmi 118” di san Ambrogio*, Roma 1988.
- GURDA Kazimierz, *Nauka o kapłaństwie u św. Ambrożego*, VoxP 13-15(1993-1995) z. 24-29, 107-120.
- GURDA Kazimierz, *Wspomaganie ubogich i potrzebujących w Kościele Mediolańskim za czasów św. Ambrożego*, VoxP 16(1996) z. 30-31, 151-159.
- HAMMAN Adalbert, *Portrety Ojców Kościoła. Praktyczny przewodnik po patrologii, przekład i opracowanie zbiorowe*, Warszawa 1978, 175-180.
- HEFELE Karol Józef, *Ambroży Mediolański*, tłum. T. Jagodziński, w: *Encyklopedia Kościelna* (Nowodworskiego), I, Warszawa 1873, 173-175.
- HOŁOWIŃSKI Ignacy, *Homiletyka*, Kraków 1855, 81-87.
- JAN PAWEŁ II, *List Apostolski „Operosam diem” w 1600 rocznicę śmierci św. Ambrożego*, tłum. R. Sawa, VoxP 16(1996) z. 30-31, 7-32.
- JUNDZIŁŁ Juliusz, *Wstęp do: Św. Ambroży, O Tobiaszu*, tłum. J. Jundziłł, PSP 35, Warszawa 1986, 57-79.
- KANIA Wojciech, *Doktor dziewictwa – św. Ambroży*, VoxP 17(1997) t. 32-33, 133-137.
- KANIA Wojciech, *Świadkowie tradycji. Rys patrystyczny*, wyd. IV, Tarnów 1998, 108-112.
- KARYŁOWSKI Tadeusz, *„Exultet”, jego pochodzenie i dzieje*, PP 40(1923) t. 157, 221-240.
- KARYŁOWSKI Tadeusz, *Pochodzenie hymnu „Te Deum”*, PP 44(1927) t. 174, 59-73.
- KORCZYŃSKI Michał ks. [X.M.K.B.P.], *O żywocie, czynach i pismach św. Ambrożego mediolańskiego arcybiskupa*, „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy” 3(1835) z. 1, 40-70.

- KOTYŃSKI Leon, *Metryka hymnów brewiarzowych*, RBL 11(1958) 292-317.
- KOZERA Marek, „*Suavitas sermonis*” św. Ambrożego na przykładzie diatryby „*De Nabuthae historia*”, VoxP 7(1987) z. 12-13, 237-245.
- KOZERA Marek, *Wprowadzenie do: Święty Ambroży, Historia Nabota*, tłum. M. Kozera, Sandomierz 1985, 11-25.
- KRAKOWIAK Czesław, *Ryt i liturgia ambrożyńska*, VoxP 18(1998) t. 34-35, 155-166.
- KRÓLIKOWSKI Janusz, *Synteza tradycji chrześcijańskich. Cechy charakterystyczne ekumenizmu św. Ambrożego*, VoxP 18(1998) t. 34-35, 107-118
- KUCZYŃSKA-MĘDREK Jadwiga, *Ambroży w ikonografii*, EK I 416.
- KUNOWSKA-PORĘBNA Maria, *Św. Ambroży w literaturze, kulcie i zwyczajach polskich*, VoxP 18(1998) t. 34-35, 273-300.
- LIBERA Piotr, *Biskup Feliks i jego trufle. Refleksje o przyjaźni na kanwie Listu 5 i 43 św. Ambrożego z Mediolanu*, WST 8(1995) 97-105.
- LIBERA Piotr, „*Certamen nostrum ieiunium est*”. *Dynamiczny wymiar postu według św. Ambrożego*, VoxP 8(1988) z. 15, 745-758.
- LIBERA Piotr, *Chrystocentryczny charakter katechezy św. Ambrożego na przykładzie traktatu „De Isaac vel anima”*, VoxP 10(1990) z. 18, 89-96.
- LIBERA Piotr, *Czy św. Ambroży czytał Platona?*, „*Collegium Polonorum*” 7(1983-1984) 133-139.
- LIBERA Piotr, *Duchowość dziewictwa konsekrowanego w świetle pism św. Ambrożego z Mediolanu*, CT 64(1994) z. 3, 87-100.
- LIBERA Piotr, *Eucharystia i Pieśń nad Pieśniami u św. Ambrożego*, w: *Pokarm nieśmiertelności*, 179-189.
- LIBERA Piotr, *Obraz Matki Bożej w „Wykładzie Ewangelii św. Łukasza” Ambrożego z Mediolanu*, „*Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*” 22(1989) 251-258.
- LIBERA Piotr, *Wstęp do: św. Ambroży, O Izaaku lub o duszy*, tłum. P. Libera, PSP 35, Warszawa 1986, 123-125.
- LIBERA Piotr, *Zasadnicze aspekty metody hermeneutycznej św. Ambrożego z Mediolanu*, „*Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*” 25/26(1992/93) 19-27.
- LIBERA Piotr, „*Clavus Christi*” (*De sacramentis II 7, 23*). *Pasyjny wymiar duchowości chrześcijańskiej według św. Ambrożego*, VoxP 18(1998) t. 34-35, 85-94
- LIBERA PIOTR, „*Pozostanę z wami aż do Paschy*”. *Choroba, śmierć i pogrzeb św. Ambrożego w świetle „Vita Ambrosii” Paulina z Mediolanu*, WST 10(1997) 179-187.
- LIPiŃSKA O., *Ideał kapłana według Ojców Kościoła: Ambrożego i Jana Chryzostoma*, „*Biuletyn Studenckich Kół Naukowych*” (red. J. Jundziłł, WSP Bydgoszcz) 3(1995) 81-92.

- LISIECKI Stanisław, *Quid sanctus Ambrosius de ss. Eucharistia docuerit inquiratur*, Vratislaviae 1910.
- LONGOSZ Stanisław, *Relikwie św. Ambrożego*, „Currenda” 129(1979) 57-59.
- LONGOSZ Stanisław, *Symposium Ambrożyjskie w KUL* (Lublin, 25-26 XI 1997), VoxP 17(1997) t. 32-33, 595-602.
- LONGOSZ Stanisław, *Święty Ambroży w polskich studiach*, VoxP 18(1998) t. 34-35, 575-606.
- ŁAPICKI Borys, *O spadkobiercach ideologii rzymskiej. Okres chrystianizacji cesarstwa rzymskiego*, Łódź 1962, 40-68.
- MACHETA Kazimierz, *Pneumatologiczny wymiar sakramentologii św. Ambrożego*, VoxP 7(1998) z. 12-13, 261-282.
- MAŁUNOWICZÓWNA Leokadia, *Ambroży św. (Amrosius Aurelius)*, EK I 411-415.
- MAŁUNOWICZ Leokadia, *De ara Victoriae in Curia Romana quomodo certatum sit?*, Wilno 1937; rec. S. Więckowski – „Przegląd Historyczny” 36(1946) 164-166; R. Ganszyniec – „Przegląd Klasyczny” 3(1937) 822-824; Ks. M. Morawski – AK 24(1938) t. 42, 95; D. Amand – „Revue Bénédictine” 50(1938) 361; P. David – RHE 35(1935) 207; J.R. Palanque, tamże 296; „Philologische Wochenschrift” 59(1939) 861.
- MAUSBACH Józef, *Święty Ambroży z Mediolanu o powołaniu i godności kobiety*, w tegoż: *Starochrześcijańskie i współczesne pojęcia o powołaniu kobiety*. Trzy rozprawy, Poznań 1908, 7-68.
- MAZURCZAK Urszula Małgorzata, *Ikonografia św. Ambrożego w sztuce europejskiej oraz polskiej*, VoxP 18(1998) t. 34-35, 257-272.
- MIREWICZ Jerzy, *Ambroży. Między Bogiem a cezarem*, „Przegląd Powszechny – Sodalitas Marianus” (Londyn) 1973, nr 5(309), s. 4-9.
- MIREWICZ Jerzy, *Współtwórcy i wychowawcy Europy*, wyd. 2, Kraków 1983.
- MŁOTEK Antoni, *Chrystocentryzm życia moralnego w ujęciu św. Ambrożego. Zarys problematyki*, „Colloquium Salutis” 16(1984) 245-262.
- MŁOTEK Antoni, *Chrystologiczna koncentracja w nauce św. Ambrożego z Mediolanu*, VoxP 4(1984) z. 6-7, 249-267.
- MŁOTEK Antoni, *Kościół i polityka. Libertas dicendi w ujęciu św. Ambrożego*, „Duszpasterz Polski za Granicą” 37(1986) 674-585.
- MŁOTEK Antoni, *O politycznym zaangażowaniu świętego Ambrożego*, „Chrześcijanin w Świecie” 18(1986) nr 10, 66-86.
- MŁOTEK Antoni, *Święty Ambroży – moralista aktualny*, „Chrześcijanin w Świecie” 16(1984) nr 2, 1-15.
- MORAWSKI Kazimierz, *De scriptoribus Romanis III et IV post Christum natum saeculi observationes* (De Arnobio – Lactantio – Ambrosio – Ammiano Marcellino – Claudiano), Kraków 1921, PAU Wydział Filologiczny. Rozprawy t. IX nr 2.

- MORAWSKI Kazimierz, *Zarys literatury rzymskiej*, Kraków 1922, 326-329 (o utworach prozaicznych), 379-380 (o utworach poetyckich).
- NATER Władysław, *Św. Ambroży i pszczoły*, „Przewodnik Katolicki” 75(1984) nr 49, s. 4.
- NAUMOWICZ Józef, *Stosunek św. Ambrożego do małżeństwa i życia rodzinnego*, VoxP 5(1985) z. 8-9, 135-140.
- NAUMOWICZ Józef, *Wyrażenia na oznaczenie małżeństwa u św. Ambrożego*, SACH 7(1986) 67-147.
- NAWROCKA M., „*De officiis*” Cyserona i „*De officiis*” św. Ambrożego. *Problem recepcji etyki Cyserona w etyce chrześcijańskiej św. Ambrożego*, SACH 8, Warszawa 1988.
- NAWROCKA Anna, *Theoantropocentryzm etyki Ambrożego*, „*Studia Philosophiae Christianae*” 19(1983) z. 2, 186-202.
- NOWAK Polikarp OFM, *Pojęcie wolności w liście 7. św. Ambrożego z Mediolanu (do Symplicjana)*, VoxP 18(1998) t. 34-35, 129-134.
- OSEK Ewa, *Wypowiedzi św. Ambrożego przeciwko dewastacji ziemi*, VoxP 18(1998) t. 34-35, 183-194.
- O autorze hymnu „Te Deum”*, „Przegląd Kościelny” 7(1886) 305-308.
- OBRYCKI Kazimierz, *Wstęp do: Św. Ambroży, O dziewicach*, tłum. K. Obrycki, PSP 35, Warszawa 1986, 173-177.
- PACIOREK Antoni, *Ambrożyjskie inspiracje egzegezy biblijnej*, VoxP 18(1998) t. 34-35, 95-105.
- PAŁUCKI Jerzy, *Międzynarodowy Kongres Studiów Ambrożyjskich w 1600 rocznicę śmierci św. Ambrożego (Mediolan, 4-11 IV 1997)*, VoxP 17(1997) t. 32-33, 602-605.
- PAŁUCKI Jerzy, *Nabywanie cnót w ambrożyjskim programie doskonalenia chrześcijańskiego*, w: *Droga doskonalenia chrześcijańskiego w epoce patrystycznej. Zagadnienia wybrane*, Lublin 1997, 77-88.
- PAŁUCKI Jerzy, *Rola dziedzictwa kultury klasycznej w nauczaniu św. Ambrożego*, w: *Ojcowie Kościoła wobec filozofii i kultury klasycznej. Zagadnienia wybrane*, red. F. Drączkowski – J. Pałucki – M. Szram, Lublin 1998, 149-163.
- PAŁUCKI Jerzy, *Rola Eucharystii w duszpasterskiej działalności św. Ambrożego*, VoxP 18(1998) t. 34-35, 135-153.
- PAŁUCKI Jerzy, *Święty Ambroży jako duszpasterz w świetle ekshortacji pastoralnych*, Lublin 1996.
- PAŁUCKI Jerzy, *Święty Ambroży – Pedagog z Mediolanu*, „*Paedagogia Christiana*” 2(1998) 24-35.
- PAŁUCKI Jerzy, *Un motivo delle esortazioni pastorali di Ambrogio: richiami a santi e a martiri*, w: *Nec timeo mori. Atti del Congresso internazionale di studi ambrosiani nel XVI centenario della morte di sant' Ambrogio*, Milano 1998, 697-708.

- PANKIEWICZ Ryszard, *Stosunek św. Ambrożego do własności i jałmużny*, VoxP 6(1986) z. 11, 555-566.
- PANKIEWICZ Ryszard, *Wstęp do: Św. Ambroży, O Nabocie*, tłum. R. Pankiewicz, PSP 35, Warszawa 1986, 5-25.
- PARTYKA Jan Stanisław, *Ostatnie chwile, grób, relikwie i kult św. Ambrożego*, VoxP 18(1998) t. 34-35, 19-35.
- PASTUSZKA Józef, *Św. Ambroży a kultura antyczna*, „Prąd” 30(1936) 3-12.
- PAULIN z Mediolanu, *Żywot Ambrożego*, tłum. J. Wojtczak, w: Św. Ambroży, *O wierze do cesarza Gracjana*, tłum. I. Bogaszewicz, Warszawa 1970, 223-251; fragmenty tłum. A. Bober, AP 158-163.
- PAWEŁ VI papież, *List Apostolski papieża Pawła VI do arcybiskupa mediolańskiego Giovanni Colombo z okazji 1600-rocznicy święceń biskupich św. Ambrożego*, tłum. ks. S. Longosz, VoxP 18(1998) t. 34-35, 13-15.
- PIESZCZOCH Szczepan, *Patrologia. Wprowadzenie w studium Ojców Kościoła*, Poznań 1964, 138-140; wyd. 2, Gniezno 1994, I 110-112(życie), II 162-172 (wybór tekstów); wyd. 3, Gniezno 1998, 332-340.
- PIESZCZOCH Szczepan, *Wstęp do: Św. Ambroży, Wybór pism dogmatycznych*, tłum. L. Gładyszewski, POK 26, Poznań 1970.
- PIUS IX papież, *List Apostolski potwierdzający orzeczenie tożsamości ciała św. Ambrożego biskupa oraz męczenników Gerwazego i Protazego*, tłum. R. Sawa, VoxP 18(1998), t. 34-35, 7-12.
- PRZECZEWSKI Marek OFM, *Morze u św. Ambrożego*, VoxP 18(1998) t. 34-35, 167-181.
- RAUSCHEN Gerhard, *Zarys patrologii ze szczególnym uwzględnieniem historii dogmatów*, z I wyd. tłum. ks. Jan Gajkowski, Warszawa 1904, 137-143.
- RAUSCHEN Gerhard, *Zarys patrologii. Pisma Ojców Kościoła i nauka w nich zawarta*, z VIII i IX wydania przełożył i uzupełnił ks. Józef Nowacki, Poznań 1928, 276-286.
- RÓŻYŃSKI Franciszek, *Die Leichenreden des hl. Ambrosius*, Wrocław 1906.
- SAJDAK J. – WIKARJAK J., *Przedmowa do: Św. Ambroży z Mediolanu, Obowiązki duchownych*, tłum. K. Abgarowicz, Warszawa 1967, 5-18.
- SANTORSKI Andrzej, *Egzegetyczne i filozoficzne założenia katechezy św. Ambrożego*, RTK 18(1971) z. 4, 124-132.
- SANTORSKI Andrzej, *Eklezjologiczne elementy mariologii św. Ambrożego*, VoxP 18(1998) t. 34-35, 119-127.
- SANTORSKI Andrzej, *Odkupienie człowieka w nauce św. Ambrożego*, w: *Drogi zbawienia. Od Biblii do Soboru*, red. B. Przybylski, Poznań 1970, 355-366.
- SELEJDAK R., *Patriarchowie biblijni jako figury Chrystusa w dziełach egzegetycznych św. Ambrożego*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 23-24(1995-1996) 155-200.

- SKARGA Piotr, *Żywot św. Ambrożego, biskupa mediolańskiego, doktora kościelnego, pisany przez Paulina kapłana, jego rówieśnika i towarzysza, na prośbę św. Augustyna. Przydało się z Baroniusza to, co z ksiąg samego Ambrożego i z innych zebrał*, w: *Żywoty Świętych*, Kraków 1579; albo *Żywoty Świętych*, IV, Kraków 1936, 392-407.
- SKOWRONEK Michał, *Ambroży św.*, w: *Podręczna Encyklopedia Kościelna*, I-II, Warszawa 1904, 162-166.
- STANIEK Edward, *W skarbcu starożytnego Kościoła*, Kraków 1997, 108-112.
- STANIEK Edward, *Wielcy mówcy Chrystusowego Kościoła: św. Ambroży († 397)*, „Materiały Homiletyczne” 1998, nr 172, 45-52, 52-69 (*Hexameron* hom. IX).
- STAROWIEYSKI Marek, *Święty Ambroży czyli umiłowanie Pisma Św.*, TP 32(1978) nr 20, s. 4.
- STAROWIEYSKI Marek, *Ze świata wczesnego chrześcijaństwa. Pogadanki radiowe*, Pelplin 1998, 114-116.
- STRZELECKA Anna, *Nauka św. Ambrożego o Duchu Świętym*, VoxP 8(1988) z. 15, 759-766.
- SWOBODA Antoni, *Katecheza mistagogiczna w „De mysteriis” Ambrożego*, VoxP 10(1990) z. 18, 97-107.
- SWOBODA Antoni, *Pojęcie beneficentia i benevolentia w „De officiis ministrorum” św. Ambrożego i w „De officiis” Cyserona*, VoxP 8(1988) z. 15, 767-786.
- SWOBODA Antoni, *Pojęcie „utile” i „utilitas” w wybranych fragmentach „De officiis ministrorum” św. Ambrożego i „De officiis” Marka Tulliusza Cyserona*, RTK 36(1989) z. 4, 133-145.
- SZOSTEK Andrzej, *Święty, który swą wielkością zadziwił współczesnych i potomnych*, VoxP 18(1998) t. 34-35, 17-18.
- SZPADERSKI Józef, *Patrologia (Ojcostwo) albo nauka o Ojcach Kościoła Katolickiego i znakomitych pisarzach kościelnych*, Kraków 1879, t. 2, 80-111.
- TUREK Waldemar, *„De sacramentis” św. Ambrożego w Katechizmie Kościoła Katolickiego*, „Studia Płockie” 25(1997) 33-40.
- TUREK Waldemar, *Paolo maestro di vita spirituale nelle „Lettere” di Ambrogio*, w: *Atti del V Simposio di Tarso su S. Paolo Apostolo*, a cura di L. Padovese, Roma 1998, 269-279.
- UJDA Jan, *Hymn „Te Deum laudamus” a św. Augustyn i jego czasy*, „Mysterium Christi” 2(1931) 295-298; lub „Ruch Teologiczny” 3(1931) 1-4.
- VERBRAKEN Pierre-Patrick – STAROWIEYSKI Marek, *Ojcowie Kościoła. Panorama patrystyczna*, teksty francuskie przełożyli: M. Starowieyski – S. Kawecki, Warszawa 1991, 142-146.
- WARSZEWICKI Krzysztof, *De vita et miraculis sancti Ambrosii encomium*, Mediolani 1601, por. E XXXII 233.

- WIĘCKOWSKI Stanisław, *Z dziejów ostatniej reakcji pogańskiej w Rzymie starożytnym*, „Przegląd Klasyczny” 3(1937) 27-78.
- WILANOWSKI Bolesław, *Rozwój historyczny procesu kanonicznego. Pierwszy proces kościelny w starożytności chrześcijańskiej*, Wilno 1929, 53-56 (5 list św. Ambrożego).
- WILK Karol Franciszek, *Obrzędy mszalne w Mediolanie za czasów św. Ambrożego*, „Salvator” 19(1952) 110-111.
- WINOWSKI L., *Stosunek chrześcijaństwa pierwszych wieków do wojny*, Lublin 1947, 52-56.
- WOŹNIAK Paweł, Św. Ambroży w „*L'Osservatore Romano*” w Roku Ambrożyjańskim, VoxP 18(1998) t. 34-35, 607-609.
- Wyjaśnienie homilii św. Ambrożego w brewiarzu: *Commune plurimorum martyrum*, „Bonus Pastor(Lwów)” 8(1886) 72-74.
- ZDANOWICZ Stanisław, *Ambrożyjański ryt*, EK I 409-410.
- ŻUREK Antoni, „*Minister Domini*”: patrystyczne fundamenty kapłaństwa – św. Ambroży, „Homo Dei” 60(1991) 27-34.
- ŻUREK Antoni, *Wprowadzenie do Ojców Kościoła*, Kraków 1993, 122-128; wyd. 2, Tarnów 1998, 183-191.

III. PRACE DYPLOMOWE

1. MAGISTERSKIE

- ANDRZEJEWSKI Roman, Św. Ambroży, *Wybór listów* (List Gracjana do Ambrożego; listy Ambrożego: 1, 3, 20, 22, 28, 39, 47, 49, 51, 53). Wstęp, przekład, komentarz (prom. L. Małunowiczówna, Fil. Klas. KUL, Lublin 1966).
- BABACZ J., *Walka o sprawiedliwość społeczną w „De Nabuthae” św. Ambrożego* (prom. R. Andrzejewski, WSD Włocławek, WT KUL, Lublin 1982).
- BAJER Ewa, *Misterium paschalne w interpretacji św. Ambrożego i św. Jana Chryzostoma* (prom. B. Częsz, PWT Poznań 1987).
- BANAŚ Monika, *Ambrosius Aurelius, De virginitate*. Wstęp, przekład, komentarz (prom. H. Wójtowicz, Fil. Klas. KUL, Lublin 1999).
- BARTKOWSKI A., *Wątki historyczne i teologiczne w „Mowie na zgon Teodozjusza” wygłoszonej przez św. Ambrożego* (prom. E. Staniek, PAT Kraków 1997).
- BARTNICKA K., *Święty Ambroży a zagadnienie dziewictwa* (prom. L. Małunowiczówna, Fil. Klas. KUL, Lublin 1958).
- BEDNARSKI J., *Wiara, nadzieja i miłość w „Wykładzie Ewangelii św. Łukasza” Ambrożego z Mediolanu* (prom. F. Drączkowski, WT KUL Lublin 1992).

- BIELAK J., *Rozumienie Kościoła w oparciu o dzieło św. Ambrożego „Wykład Ewangelii według św. Łukasza”* (prom. F. Drączkowski, WT KUL, Lublin 1986).
- CIESIELSKI W., *Ekshortacje pastoralne św. Ambrożego w świetle „Wykładu Ewangelii według św. Łukasza”* (prom. F. Drączkowski, WT KUL, Lublin 1995).
- DĄBROWSKA Barbara, *Rola sakramentów inicjacji chrześcijańskiej w tworzeniu wspólnoty kościelnej w świetle pism katechetycznych św. Ambrożego* (WT, ATK, Warszawa 1979).
- DRAWS Andrzej, *Kardynalna cnota umiarkowania w życiu kapłańskim według „De officiis ministrorum” św. Ambrożego* (prom. A. Eckmann, WT KUL, Lublin 1998).
- FILIPOWICZ Adam, *Motyw śmierci w „Orationes funebres” św. Ambrożego* (prom. A. Eckmann, Fil. Klas. KUL, Lublin 1998).
- FRANKOWSKI M., *Nauka o zmartwychwstaniu ciał u św. Ambrożego z Mediolanu* (prom. A. Bober, WT KUL, Lublin 1980).
- GIRGUŚ W., *Nauka św. Ambrożego o małżeństwie i rodzinie na podstawie „Wykładu Ewangelii św. Łukasza”* (WT KUL 1996).
- GŁADYSZEWSKI Ludwik, *Wyrażenia przenośne określające życie, śmierć i szczęśliwość wieczną u św. Ambrożego* (prom. L. Małunowiczówna, Fil. Klas. KUL, Lublin 1963).
- GOŚ Rafał, *Moralno-społeczne aspekty chciwości w pismach św. Ambrożego* (prom. B. Częsz, PWT Poznań 1987).
- GÓRA R., S. Ambrosius, *De Tobia*, wstęp, przekład, komentarz (prom. E. Łomnicki, PAT, WSD Tarnów 1991).
- GRABIJAS Krystian, *Paralela Ewa-Maryja u łacińskich Ojców Kościoła: Terulian – Ambroży – Augustyn* (prom. B. Częsz, PWT Poznań 1985).
- GRZEŚKOWIAK Jerzy, *Miłosierdzie Boże w nauczaniu św. Ambrożego* (prom. B. Częsz, PWT Poznań 1985).
- HAGEDORN Mariusz, *Liturgia Eucharystii w świetle katechez św. Cyryla Jerozolimskiego i św. Ambrożego z Mediolanu* (prom. B. Częsz, PWT Poznań 1988).
- HOŁOWICKI M., Ambrosius, *De Jacob et vita beata*, wstęp, przekład, komentarz (prom. E. Łomnicki, PAT, WSD Tarnów 1984).
- JANIAK Małgorzata, *Teologia cierpienia w ujęciu św. Ambrożego z Mediolanu* (prom. A. Młotek, PWT Wrocław 1997).
- JAKUBIAK G., *Chrystocentryzm w dziele św. Ambrożego „Expositio Evangelii secundum Lucam”* (prom. F. Drączkowski, WT KUL Lublin 1989).
- JĘDRZEJEWSKI Przemysław, Ambrosius Aurelius, *De Helia et ieiunio*. Wstęp, przekład, komentarz (prom. H. Wójtowicz, Fil. Klas. KUL, Lublin 1999).
- JURKIEWICZ Jerzy, *Motyw pokory w „Expositio Evangelii secundum Lucam” św. Ambrożego* (prom. A. Eckmann, Fil. Klas. KUL, Lublin 1998).

- IDKOWIAK R., *Staurologia w pismach egzegetycznych łacińskich Ojców Kościoła IV wieku na przykładzie św. Ambrożego i św. Chromacjusza z Akwilei* (prom. B. Częsz, PWT Poznań 1994).
- KIEŁBASA M., *Problematyka Objawienia w pismach dogmatycznych i egzegetycznych św. Ambrożego* (prom. E. Łomnicki, PAT, WSD Tarnów 1983).
- KIERNOZEK Monika, Ambrosius Aurelius, *De interpellatione Job et David*. Wstęp, przekład, komentarz (prom. H. Wójtowicz, Fil. Klas. KUL, Lublin 1999).
- KLUCZNY Marian, *Sakrament pokuty w nauczaniu św. Ambrożego na podstawie „De paenitentia”* (prom. N. Widok, WT UO Opole 1998).
- KOCINIEWSKI K., *Recepcja pism św. Ambrożego w czytaniach brewiarzowych* (prom. F. Drączkowski, WT KUL, Lublin 1995).
- KOWALCZYK Małgorzata, *Śmierć i rzeczy ostateczne człowieka w świetle pism św. Ambrożego* (prom. J. Słomka, ATK, WSD Łódź 1999).
- KOZERA Marek, *Św. Ambroży, De Nabuthae historia*. Wstęp, przekład, komentarz (prom. H. Wójtowicz, Fil. Klas. KUL, Lublin 1982).
- KRAIŃSKI W., *Aretologia i asceza ambrozjańska duchownych na podstawie traktatu „Obowiązki duchownych” św. Ambrożego z Mediolanu w porównaniu z dziełem Cyserona „O powinnościach”* (prom. F. Drączkowski, WT KUL, Lublin 1988).
- KRAKOWSKI R., *Biblijne uzasadnienie chrztu u św. Ambrożego* (prom. B. Częsz, PWT Poznań 1995).
- KURASZ Adam, *Znaczenie wyrażenia „felix culpa” w interpretacji św. Ambrożego* (prom. S. Czubak, WSD Szczecin 1996).
- KURCAP J., S. Ambrosius, *De viduis*. Wstęp, przekład, komentarz (prom. E. Łomnicki, PAT, WSD Tarnów 1989).
- LIBER Jolanta Urszula, *Dobro małżeństwa jako dzieła Boga w pismach św. Ambrożego* (prom. S. Czubak, WT ATK, WSD Szczecin 1995).
- ŁUCZYK Krzysztof, *Prz 8, 25 w interpretacji pisarzy starochrześcijańskich do połowy IV wieku* (prom. S. Czubak, WSD Szczecin 1996).
- ŁOMNICKI Edward, *Ambroży a filozofia. Zróżnicowanie semantyczne wyrazu „philosophia” i wyrazów pokrewnych oraz stosunek Ambrożego do filozofii* (prom. L. Małunowiczówna, Fil. Klas. KUL, Lublin 1967).
- S. MALICH Bogumiła, *Biblijne i hagiograficzne wzory dziewictwa i czystości w pismach św. Ambrożego* (prom. J. Naumowicz, PWT Warszawa 1997).
- MARCZAK Stanisław, *Ideał kaptana w wybranych pismach św. Ambrożego* (WKNH, ATK, Warszawa 1993).
- MŁOTEK Małgorzata, *Nauka św. Ambrożego z Mediolanu o pokucie* (prom. A. Młotek, PWT Wrocław 1997).
- NAUMOWICZ Józef, *Wyrażenia na oznaczenie małżeństwa u św. Ambrożego* (prom. L. Małunowiczówna, Fil. Klas. KUL, Lublin 1980).

- NOWAK K., *Nauka o grzechu pierworodnym św. Ambrożego i św. Atanazego. Studium porównawcze* (prom. B. Częsz, PWT Poznań 1994).
- NOWASZCZUK Jarosław, *Braterstwo w „De Nabuthae” św. Ambrożego* (prom. S. Czubak, WSD Szczecin 1995).
- OLSZOWSKI J., *Św. Ambroży, De apologia prophetae David. Wstęp, przekład, komentarz* (prom. H. Wójtowicz, Fil. Klas. KUL, Lublin 1991).
- PAWLAK-PRZYBYŁOWICZ Albina, *Ideał biskupa według św. Ambrożego* (prom. J. Słomka, ATK, WSD Łódź 1999).
- PICHETA Dariusz, *Obraz męczeństwa w opisach martyrologicznych u św. Ambrożego* (prom. K. Gurda, WSD Kielce 1999).
- PONIATOWSKA Barbara, *Św. Ambroży, Pouczenie dziewicy i wieczne dziewictwo Najśw. Maryi Panny* (prom. H. Wójtowicz, Fil. Klas. KUL, Lublin 1987).
- PRUSZCZYK M., *Egzegeza moralna w „Hexaameronie” św. Ambrożego z Mediolanu* (prom. J. Naumowicz, PWT Warszawa 1996).
- RAK J., *Komentarz do modlitwy „Ojcze nasz” u Tertuliana, Ambrożego, Jana Kasjana i Piotra Chryzologa. Studium porównawcze* (prom. F. Drączkowski, WT KUL, Lublin 1986).
- SŁOMIŃSKA Katarzyna, *Motyw matki w „Expositio Evangelii secundum Lucam” św. Ambrożego* (prom. A. Eckmann, Fil. Klas. KUL, Lublin 1998).
- SMĘTEK Anna, *Aurelius Ambrosius, De viduis. Wstęp, przekład, komentarz* (prom. A. Eckmann, Fil. Klas. KUL, Lublin 1998).
- SOBCZAK Urszula, *Kapłan wobec grzeszników według wskazań św. Ambrożego i św. Grzegorza Wielkiego* (prom. B. Częsz, PWT Poznań 1988).
- SURZYKIEWICZ J., *Śmierć jako dobro w ujęciu św. Cypriana i św. Ambrożego* (prom. A. Bober, WT KUL, Lublin 1983).
- SZLENK Grzegorz, *Wdowieństwo w „De viduis” św. Ambrożego* (prom. K. Gurda, WSD Kielce 1999).
- SZPONARSKI Jan, *Duszpasterski charakter egzegezy Pisma św. w Hexaameronie św. Ambrożego* (WT, ATK, Warszawa 1978).
- TROJNAR Zygmunt, *Św. Ambroży, De Abraham księga I. Wstęp, przekład, komentarz* (prom. L. Małunowiczówna, Fil. Klas. KUL, Lublin 1966).
- WALKOWIAK Arkadiusz Natalis OFM, *Ambrosius Aurelius, Exhortatio virginitatis. Wstęp, przekład, komentarz* (prom. H. Wójtowicz, Fil. Klas. KUL, Lublin 1999).
- WAWRZYŃIAK Marek, *Typologia w nauczaniu o Kościele według „Hexaameronu” św. Ambrożego* (prom. J. Pałucki, WT KUL, Lublin 1998).
- WIĘCEK B., *S. Ambrosius, De Joseph patriarcha. Wstęp, przekład, komentarz* (prom. E. Łomnicki, PAT, WSD Tarnów 1990).
- WOJDAK Stanisław, *Nauka św. Ambrożego o rodzinie* (prom. T. Kania, PAT, WSD Tarnów 1983).

- ZAGÓRSKI Dariusz, *Tytuły chrystologiczne w „Hexameronie” św. Ambrożego* (prom. F. Drączkowski, WT KUL, Lublin 1997).
- ZAJĄC M., *Ideał chrześcijanina w „De officiis ministrorum” św. Ambrożego* (prom. W. Kania, PAT, WSD Tarnów 1985).
- ZBLEWSKI A., *Aretologia św. Ambrożego w świetle „Wykładu Ewangelii według św. Łukasza”* (prom. F. Drączkowski, WT KUL, Lublin 1993).
- ZIELIŃSKI R., *Bogactwo i ubóstwo w świetle „Expositio Evangelii secundum Lucam” św. Ambrożego* (prom. F. Drączkowski, WT KUL, Lublin 1995).
- ZIÓŁKOWSKA Marta, *Mariologia św. Ambrożego w świetle jego „Wykładu Ewangelii według św. Łukasza”* (prom. F. Drączkowski, WT KUL, Lublin 1997).
- ZIÓŁKOWSKI T., *Aktualność nauki św. Ambrożego w sakramencie pokuty na tle „Ordo poenitentiae” z 1974 roku* (WT KUL, Lublin 1976).
- ZUBER Jerzy, *Modlitwa w ujęciu św. Ambrożego. Studium „Wykładu Ewangelii według św. Łukasza”* (prom. E. Staniek, PAT Kraków 1985).
- Cnota czystości u osób Boga poświęconych w świetle pism św. Ambrożego* (prom. B. Częsz, WSD Gorzów, Paradyż 1982).
- Moc i mądrość Stwórcy objawione w dziele stworzenia. Studium nad Hexameronem Ambrożego* (prom. E. Staniek, PAT Kraków 1982).
- Nowacjańska koncepcja pokuty w świetle krytyki Ambrożego* (prom. E. Staniek, PAT Kraków 1982).
- Stworzenie nierozumne wzywa człowieka do doskonałości. Studium nad Hexameronem Ambrożego* (prom. E. Staniek, PAT Kraków 1982).
- Śmierć jako dobro według św. Cypriana i św. Ambrożego* (prom. B. Częsz, WSD Gorzów, Paradyż 1982).

2. LICENCJACKIE

- DUDZIŃSKI Krzysztof, *Obecność Kościoła w życiu publicznym na przykładzie „Obowiązków duchownych” św. Ambrożego* (prom. K. Dola, WT UO Opole 1997).
- GRABIJAS Krystian, *Ewa – Maryja – Kościół u św. Ambrożego* (prom. B. Częsz, PWT Poznań 1993).
- GRZEŠKOWIAK Jerzy, *Miłosierdzie Boże z naszą nadzieją zbawienia według św. Ambrożego* (prom. B. Częsz, PWT Poznań 1993).
- GULBINOWICZ Henryk, *Nauka św. Ambrożego o niewolnictwie* (WT KUL 1953).

3. DOKTORSKIE

- CHEĆCIŃSKI Jerzy, *Interpretacja śmierci jako powrotu do Boga w ujęciu św. Cypriana i św. Ambrożego* (prom. B. Częsz, PWT Poznań 1997).

- CZUBAK Stanisław, *L'interpretazione ambrosiana della legislazione biblica sulle città di rifugio* (prom. Maria Grazia Mara, Augustinianum, Roma 1984).
- GACIA Tadeusz, *Motyw męczeństwa w twórczości św. Ambrożego* (prom. A. Eckmann, Fil. Klas. KUL, Lublin 1998).
- GRZEŚKOWIAK Jerzy, *Uzasadnienie nadziei w pismach św. Ambrożego* (prom. B. Częsz, PWT Poznań 1999).
- GURDA Kazimierz, *Il concetto di speranza nell' „Expositio psalmi CXVIII” di S. Ambrogio* (prom. B. Studer, Augustinianum, Roma 1988).
- LIBERA Piotr, *Immagini dell' anima nell' „Isaac et anima” di Sant' Ambrogio di Milano* (Università Pontificia Salesiana. Facoltà delle Lettere Classiche e Cristiane, Roma 1986).
- NAWROCKA Anna, *„De officiis” Cyserona i „De officiis ministrorum” św. Ambrożego. Problem recepcji etyki Cyserona w etyce chrześcijańskiej św. Ambrożego* (Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1988).
- SANTORSKI Andrzej, *Problem podobieństwa Kościoła do Maryi w nauce św. Ambrożego* (WT KUL, Lublin 1964).

4. HABILITACYJNE

- PAŁUCKI Jerzy, *Święty Ambroży jako duszpasterz w świetle ekshortacji pastoralnych* (rec. prof. F. Drączkowski – prof. E. Stanula – prof. J. Wojtczak, WT KUL, Lublin 1996).

zebrał

Ks. Stanisław Longosz